

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut politologických studií
Katedra politologie

Adéla Marečková

**Mimoparlamentní dohodovací orgány
za první československé republiky**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Adéla Marečková**

Vedoucí práce: **PhDr. Lada Šušlíková, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2012**

Bibliografický záznam

MAREČKOVÁ, Adéla. *Mimoparlamentní dohadovací orgány za první československé republiky*. Praha, 2012. 77 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Lada Šušlíková, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce „*Mimoparlamentní dohadovací orgány za první československé republiky*“ pojednává o neformálních uskupeních, která vznikala během první československé republiky, tedy režimu trvajícím v období 1918 až 1938. Tyto mimoparlamentní orgány měly především stabilizační charakter a napomáhaly dosažení konsenzu napříč politickými stranami. Prvním z nich byla Pětka, uskupení předáků pěti nejvýznamnějších politických stran. Ta fungovala v letech 1921 až 1925, kdy došlo k rozpadu první vlády Antonína Švehly. Dalším byla skupina Hradu, která se zformovala kolem T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. Jejimi sympatizanty byli jak někteří politici, tak intelektuálové a novináři. Hrad měl blíže k socialistickým, kdežto Pětka k občanským (liberálním) stranám. Skupina Živnobanky, která působila v hospodářském sektoru, byla jakousi obdobou těchto mocenských center. Jejím hlavním představitelem byl bankéř Jaroslav Preiss. Jak Pětka, tak skupina Hradu přes svůj ne zcela demokratický charakter, napomáhala k udržení demokracie v první československé republice.

Klíčová slova

První československá republika, mimoparlamentní dohadovací orgány, parlament, politické strany, Pětka, skupina Hradu, Živnostenská banka

Abstract

My bachelor's thesis "Conciliation extra-parliamentary bodies of the first Czechoslovak Republic" focuses on informal groups that emerged during the first Czechoslovak Republic from 1918 to 1938. These extra-parliamentary bodies had mainly stabilization character and helped to achieve consensus across political parties. The first was "the Five", group of leaders of five major political parties. "The Five" existed from 1921 to 1925 when the first government of Antonín Švehla collapsed. The second one was the Castle Group that formed around president T. G. Masaryk and Edvard Beneš. The Castle Group supporters were certain politicians, intellectuals and journalists. The Castle Group was closer to socialist parties, while "the Five" to civil parties. The Tradesmen's bank group, which operated in the economic sector, was quite similar to the named power centres. Its main representative was a banker Jaroslav Preiss. Despite their not very democratic character "the Five" and the Castle Group helped to sustain democracy in the first Czechoslovak Republic.

Keywords

The First Czechoslovak Republic, Conciliation extra-parliamentary bodies, the parliament, political parties, "the Five", the Castle Group, the Tradesmen's bank

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu uvedené v Seznamu literatury a zdrojů.
2. Zároveň prohlašuji, že předkládaná práce nebyla již použita k získání jiného vysokoškolského titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.
4. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem 110 320 znaků s mezerami, tj. 54 normostran.

V Praze dne 12. května 2012

Adéla Marečková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Ladě Šušlíkové, Ph.D. za vedení mé práce a za její cenné připomínky a rady, které mi během psaní poskytovala.

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Katedra politologie

Teze bakalářské práce

**Mimoparlamentní dohadovací orgány
za první československé republiky**

Jméno: Adéla

Příjmení: Marečková

Ročník: 2. ročník

Akademický rok: 2010/2011

Konzultant: PhDr. Lada Šušlíková, Ph.D.

Místo a datum odevzdání: v Praze 7. května 2011

1. Úvod

a) Vymezení a zdůvodnění výběru tématu

Tématem mé bakalářské práce by měly být mimoparlamentní dohodovací orgány za první československé republiky. Šlo o neformální, neinstitucionalizované uskupení vytvořená a fungující mimo parlament, mimo ústavu a *de facto* i mimo vládu (maximálně paralelně s ní). I přes legální nezakotvenost se tyto orgány řadily mezi hlavní protagonisty politického života první republiky.

Tyto mimoparlamentní orgány měly řadu funkcí, mezi nimi primární například funkce stabilizační a sjednocující. Stranický systém první československé republiky byl velmi fragmentovaný. V dolní komoře československého parlamentu Národního shromáždění (Sněmovna poslanecká) zasedlo po prvorepublikových volbách 14 až 16 politických subjektů, ve volbách do horní komory (Senát) vždy uspělo minimálně 12 stran.¹ Silná roztržitost znesnadňovala ustavení stabilních vládních koalic a jejich následného výkonu moci. Ke stranické roztržitosti přispíval proporční volební systém, negativní vliv na vládní systém pak měla celkově nezralá politická kultura a přítomnost silných etnik.

Prvorepublikový systém trpěl přítomností silného etnicko-jazykového štěpení. Nový stát byl z tohoto hlediska velmi heterogenní. Například při sčítání lidu v roce 1921 se z celkového počtu 10.005.734 obyvatel žijících na území současné České republiky hlásilo 6.758.983 k československé národnosti, 3.061.369 k německé, 103.521 polské a 7.049 maďarské.² Menšiny tedy tvořily 32,4 % z celkové populace, ovšem je nutné zmínit i problém tzv. čechoslovakismus, respektive zakotvení ideje jednotného československého národa, složeného ze dvou jazykových větví, Čechů a Slováků. Tato doktrína, podceňující slovenskou svébytnost, však měla – především ve slovenském prostředí – široký tábor odpůrců, což se projevilo zejména v průběhu 30. let a konečně i rozpadu státu. Při uznání Slováků jako samostatného národa by pak Češi dosahovali průměrně 50 % – 55 % z celkové populace. Někteří reprezentanti menšin se přitom stavěli značně negativisticky k vyhlášení Československé republiky i její následné existenci, což znamenalo exkluzi

¹ <http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/4219-06>

² <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/4032-10>;

[http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D9003499F9/\\$File/4032100117.xls](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D9003499F9/$File/4032100117.xls)

některých segmentů z politického rozhodování a ztížený výkon státní moci.³ Kromě problémů s některými politickými reprezentanty etnickým menšin výkon politické moci ztěžovala i silná radikalizace krajní levice (viz vznik Komunistické strany Československa v roce 1921), ve 30. letech i krajní pravice.

Všechny výše uvedené faktory pak značně ztěžovaly a prodlužovaly politický proces, opakovaně docházelo i k zablokování parlamentních procedur („zamrznutí parlamentu“) a nemožnosti nalezení společné dohody či vyjednání kompromisu. V tento moment pak důležitou roli zastala tato neformální uskupení. Šlo tedy o významný stabilizační a dohodovací orgán, kdy například hlavní politické otázky byly projednány předem předáky hlavních politických stran, což vedlo k urychlení a rozhybání již zablokovaného systému.

Prvním a nejznámějším mimoparlamentním rozhodovacím orgánem, kterému se budu ve své práci věnovat, je tzv. Velká Pětka neboli jednoduše Pětka. Pětka bylo neformální mimoparlamentní, mimovládní a mimoústavní uskupení složené z hlavních představitelů pěti nejsilnějších politických stran. Byla ustavena na jaře roku 1921 v reakci na vládně-politickou krizi. Ta byla vyvolána rozpadem stávající vlády v čele s Vlastimilem Tusarem, tvořené tzv. rudozelenou koalicí, tedy spojenectvím (středo)pravicových agrárníků a levicových sociálních demokratů a národních socialistů.⁴ V polovině září 1920 vláda podala demisi.⁵ V tento moment, kdy bylo velmi problematické přeformulovat stávající koaliční vzorec či bezprostředně vytvořit nový, prezident T. G. Masaryk navrhl, aby na dobu, než se podaří sestavit nové spojenectví, byla jmenována překlenovací úřednická vláda. Tento nový kabinet, v jehož čele stál tehdejší zemský prezident na Moravě Jan Černý, byl ustaven 15. září 1920.⁶ V té době také vyvstala myšlenka za

³ I z hlediska své velikosti představoval největší problém negativismus části představitelů německé menšiny. Téměř všechny parlamentní strany českých Němců se zpočátku stavěly proti samotné existenci nové Československé republiky v podobě, jak byla utvořena (tedy se začleněním Sudet atd.). Na konci roku 1922 však došlo k rozpadu Německého parlamentního svazu (*Deutscher parlamentarischer Verband*) a část německé reprezentace posléze přijala pozitivistický, aktivní postoj a její reprezentanti se opakovaně stali součástí vládní koalice.

Největší problém byl s německou menšinou, jejíž zástupci v parlamentu měli často negativistický postoj ke vzniku československé republiky jako takové.

⁴ První vláda rudo-zelené koalice byla ustavena 8. července 1919 v reakci na vítězství sociální demokracie v komunálních volbách. Ministerským předsedou se stal Vlastimil Tusar, mimo jiné jediný sociálně-demokratický premiér za celé trvání první republiky [<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/vlastimil-tusar-1/prehled-ministru-24666/>]. Po parlamentních volbách v dubnu 1920 byla jmenována druhá Tusarova vláda, naposledy složená z výše uvedené koalice. Rozpad koalice byl vyvolán zejména v důsledku vnitřního rozkolu sociální demokracie, který v roce 1924 vyústil v odštěpení krajně levicového křídla a založení samostatné Komunistické strany Československa.

⁵ <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/vlastimil-tusar-2/prehled-ministru-24665/>

⁶ <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/jan-cerny-1/prehled-ministru-24664/>

vytvoření nějakého koordinačního orgánu československých politických stran. Původně se předpokládalo, že tento orgán bude poněkud širší, ve finále však byla v květnu 1921 ustavena Pětka.

První Pětka byla složená z představitelů pěti nejsilnějších československých politických stran. Členové byli Rudolf Bechyně ze sociálně demokratické strany, Alois Rašín za stranu národních demokratů, Jan Šrámek za lidovce, za agrárníky Antonín Švehla a Jiří Stříbrný za stranu československých národních socialistů. Zástupci těchto politických stran tvořili Pětku až do roku 1925, kdy po volbách nastal velký propad sociálních demokratů a obecně českých umírněných levicových stran, a vládu utvořilo šest politických stran. Pětku doplnila živnostenská strana a vznikla tzv. Šestka, tato koalice se však rozpadla již na jaře 1926. I později byly podle stejného vzoru utvářeny další, početnější seskupení předáků koaličních stran. Vznikla tak tzv. Osmička (Osma) či Desítka (pojmenování podle počtu zastoupených subjektů).

Přestože se tento institut stával a i dnes někdy stává terčem kritiky, nemůžeme přehlédnout, že v národnostně a politicky roztržitém prostředí, jakým meziválečné Československo bylo, napomáhal zajišťovat stabilitu a funkčnost systému.

Druhým mimoparlamentním rozhodovacím orgánem první republiky, kterému bych se chtěla věnovat, je tzv. skupina Hradu. Jednalo se o politické uskupení kolem prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka a ministra zahraničí Edvarda Beneše. Největší oporu jí poskytovala československá sociální demokracie a socialisté (od roku 1926 národní socialisté), příznivce měla částečně i v lidové a agrární straně. Skupinu Hradu podporovaly také složky zahraničního odboje, především lidé ve vedení Československé obce legionářské a Československé obce sokolské. „Prohradní“ byly i mnohé významné časopisy, např. Národní osvobození, Lidové noviny, Přítomnost, Naše doba aj.

Skupina Hradu ideologicky vycházela z masarykovského humanismu a demokratismu. Díky působení Edvarda Beneše měla nejsilnější vliv na zahraniční politiku, orientovanou zejména na Francii a Společnost národů. Beneš taktéž získal významnou a široce rozvětvenou informační síť, čímž měl Hrad výborné zpravodajství o vnitropolitickém i zahraničním dění. Po odchodu T. G. Masaryka z prezidentského úřadu a po jeho smrti 14. července 1937 již vliv Hradu slábl. Veškeré snahy o udržení tohoto orgánu pak skončily s koncem první republiky, respektive únorem 1948.

T. G. Masaryk nejdříve vznik Pětky jako mimoparlamentního politického orgánu vítal, a to hlavně díky jeho stabilizační roli na počátku nové republiky. Posléze, kdy moc

Pětky začala překračovat hranice, které Masaryk byl ještě ochoten tolerovat, ji sice dál respektoval, ale už ji začal vnímat jako určitého přirozeného konkurenta hradnímu centru a Edvardu Benešovi. Proto mezi těmito dvěma uskupeními často vznikalo viditelné napětí, které však nikdy nepřerostlo v otevřený konflikt.

Vedle jmenovaných mimoparlamentních orgánů prosazovaly svůj vliv i velké finanční skupiny. Ojedinelé místo mezi nimi měla i skupina Živnostenské banky vedená Jaroslavem Preissem,⁷ která ovlivňovala hospodářskou politiku vlády a zasahovala i do určitých politických agend. Proto bych se jí ve své práci z tohoto hlediska chtěla také věnovat, byť v menším rozsahu než dvěma výše uvedeným skupinám.

Téma *Mimoparlamentní dohadovací orgány za první československé republiky* jsem si vybrala z důvodu mého hlubšího zájmu o problematiku první republiky. Toto období je často označováno jako zlatý věk ve vývoji naší země a zároveň bývá nekriticky obdivováno nejen ze strany veřejnosti, někdy však naopak zatracováno pro údajnou absenci důležitých prvků ústavně-liberální demokracie. V mé práci bych se tedy chtěla pokusit o zhodnocení skutečného stavu věcí a to právě na příkladu působení mimoparlamentních skupin, které byly za první republiky etablovanou součástí politického života u nás.

b) Metody práce, její cíle a formulace otázek

Z metodologického hlediska se bude jednat o jednopřípadovou studii, kde použiji idiografickou metodu.

Cíl mé práce bude hlubší rozbor mimoparlamentních orgánů působících za první republiky v Československu. Nejdříve nastíním politickou situaci, která tu za První republiky byla. Dále se pokusím se nalézt a analyzovat důvody, proč tato mimoparlamentní uskupení vznikala, a charakterizovat podmínky a okolnosti jejich ustavení. V následné části se zaměřím na popis prvního zmiňovaného orgánu, Pětky a jejích rozšířených variací, tedy tzv. Šestky, Osmy (Osmičky) a Desítky. Tomuto tématu bych se chtěla věnovat nejvíce a také ho nejpodrobněji rozebrat. Další část bych chtěla věnovat skupině Hradu, jako jakési protiváze již zmiňované Pětky. Poté bych se obecně zaměřila na vliv těchto orgánů na politický život a vzájemný vztah, respektive na komparaci těchto skupin z hlediska jejich složení, moci a základních charakteristik. V závěru se pokusím shrnout

⁷ Jaroslav Preiss se po vzniku republiky orientoval na skupinu Hradu, a tudíž podporoval politiku T. G. Masaryka.

přínos a negativa těchto dvou hlavních uskupení působících na československé politické scéně té doby.

V práci se budu snažit zodpovědět důležité otázky, mezi něž patří například následující. Co bylo důvodem ustavení těchto mimoparlamentních orgánů? Jak a proč tyto uskupení vznikaly? Jaké bylo složení a struktura těchto orgánů? Kdo byli jejich hlavní reprezentanti? Jak tato uskupení fungovala? Jaké bylo jejich postavení v rámci právního řádu? Jaké byly faktory jejich tak velkého vlivu na tehdejší politickou situaci? Jak velký tento vliv opravdu byl, není v dnešní době přeceňován? Jaké byly hlavní slabiny těchto mimoparlamentních orgánů? Kdy a proč došlo k ukončení jejich působení?

2. Předpokládaná osnova práce

1. Úvod
2. Politická situace v Československu v letech 1919 – 1921
 - 2.1. Ustavení nového systému první československé republiky
 - 2.2. Rudozelená koalice a její rozpad
 - 2.3. Úřednická vláda Jana Černého
3. Pětka
 - 3.1. Vznik Pětky a její zakotvení v systému první republiky
 - 3.2. Členové Pětky
 - 3.3. Působení Pětky v rámci prvorepublikového systému
 - 3.4. Rozpad Pětky a vznik tzv. Šestky, Osmy a Desítky
4. Skupina Hradu
 - 4.1. Vznik skupiny Hradu a její zakotvení v systému první republiky
 - 4.2. Členové a sympatizanti skupiny Hradu
 - 4.3. Působení skupiny Hradu v rámci prvorepublikového systému
 - 4.4. Oslabování vlivu a zánik skupiny Hradu
5. Skupina Živnobanky
 - 5.1. Působení skupiny Živnobanky v rámci prvorepublikového systému
6. Komparace Pětky a skupiny Hradu
7. Závěr

3. Seznam literatury a zdrojů

Tento seznam je pouze předběžný, další zdroje budou doplněny v průběhu zpracování bakalářské práce.

a) Neperiodická literatura

BALÍK, Stanislav - HLOUŠEK, Vít - HOLZER, Jan - ŠEDO, Jakub (2003). *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Vyd. 1. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2003. 180 s. ISBN 80-210-3307-X.

BROKLOVÁ, Eva (1992). *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Slon. 168 s. ISBN 80-901059-6-3.

CABADA, Ladislav (2000). *Český stranický systém 1890-1939*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství ZČU. 100 s. ISBN 80-7082-696-7.

GALANDAUER, Jan (1988). *Vznik Československé republiky 1918: programy, projekty, perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Svoboda. 344 s.⁸

GRONSKÝ, Ján (1995). *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1914-1945 - I. díl*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. 586 s. ISBN 80-246-1027-2.

HARNA, Josef (1990). *První Československá republika - pokus o demokracii ve střední Evropě*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 64 s. ISBN 80-04-25763-1.

KÁRNÍK, Zdeněk (1996). *Socialisté na rozcestí: Habsburk, Masaryk či Šmeral?*. Vyd. 2. Praha: Universita Karlova. 554 s. ISBN 80-7184-128-5.

KÁRNÍK, Zdeněk (2003). *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Vyd. 2. Praha: Libri. 571 s. ISBN 80-7277-195-7.

KÁRNÍK, Zdeněk (2002). *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 2. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Vyd. 1. Praha: Libri. 577 s. ISBN 80-7277-027-6.

KÁRNÍK, Zdeněk (2003). *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 3. O přežití a o život (1936-1938)*. Vyd. 1. Praha: Libri. 803 s. ISBN 80-7277-119-1.

⁸ ISBN neuvedeno.

- KLIMEK, Antonín (1996). *Boj o hrad. [1.], Hrad a pětka: vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. Vyd. 1. Praha: Panevropa. 432 s. ISBN 80-8584-606-3.
- KLIMEK, Antonín (1998a). *Boj o hrad. [2.], Kdo po Masarykovi? : vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. Vyd. 1. Praha: Panevropa. 591 s. ISBN 80-8613-002-9.
- KLIMEK, Antonín (1998b). *Říjen 1918 : vznik Československa*. Vyd. 1. Praha: Paseka. 279 s. ISBN 80-7185-175-2.
- KLIMEK, Antonín (2000). *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII., 1918-1929*. Vyd. 1. Praha: Paseka. 821 s. ISBN 80-7185-328-3.
- KLIMEK, Antonín (2002). *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIV., 1929-1938*. Vyd. 1. Praha: Paseka. 767 s. ISBN 80-7185-425-5.
- OLIVOVÁ, Věra (1998). *Manipulace s dějinami první republiky*. Vyd. 1. Praha: Eva. 38 s. ISBN 80-86107-06-X.
- OLIVOVÁ, Věra (2002). *Dějiny první republiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. 355 s. ISBN 80-7184-791-7.
- PEROUTKA, Ferdinand (2003). *Budování státu 1-2*. Vyd. 1. Praha: Academia. 867 s. ISBN 80-200-1095-5.
- PEROUTKA, Ferdinand (2003). *Budování státu 3-4*. Vyd. 1. Praha: Academia. 961 s. ISBN 80-200-1122-6.
- SCHELLE, Karel (1994). *Dokumenty z ústavních a správních dějin první Československé republiky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. Vyd. 1. 314 s. ISBN 80-210-0877-6.
- ŠETŘILOVÁ, Jana (1997). *Alois Rašín. Dramatický život českého politika*. Vyd. 1. Praha: Argo. 173 s. ISBN 80-7203-061-2.
- VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav (2003). *Politický systém České republiky. Historie a současnost*. Vyd. 2. Praha: Portál. 374 s. ISBN 80-7178-718-3.

b) Články

- HOLZER, Jan (1997). První a Druhá československá republika - úvod do komparace stranických systémů. *Politologický časopis*, č. 4/1997, s. 330-351. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity. ISSN 1211-3247.

NOVÁK, M. (1999): Utváření stranického systému v českých zemích. Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. *Politologický časopis*, č. 2/1999, s. 133-145. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity. ISSN 1211-3247.

RATAJ, Jan (2009). Národní demokracie jako alternativa zakladatelské koncepce československé demokracie. *Moderní dějiny*, 2009, roč. 17, č. 2, s. 509-518. ISSN 1210-6860.

c) Dokumenty

Ústava první republiky, tedy zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. Dostupné na WWW: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html.

Volební zákon, tedy zákon 75/1919 Sb. ze dne 31. ledna 1919, kterým vydává se řád volební v obcích republiky Československé. Dostupné na WWW: [http://lexdata.abcsys.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df100000000000000000/c12571cc00341df1c12566d9007b1937?OpenDocument](http://lexdata.abcsys.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df10000000000000000/c12571cc00341df1c12566d9007b1937?OpenDocument).

Zákon Národního výboru československého č. 11/1918 Sb. ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého. Dostupné na WWW: http://www.svedomi.cz/dokdoby/181028_recepcni_zakon.htm

d) Internetové zdroje

Český statistický úřad: <http://www.czso.cz/>

ČT 24: <http://www.ct24.cz/>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>

Pražský hrad: <http://www.hrad.cz/>

Senát Parlamentu České republiky: <http://www.senat.cz/>

Vláda České republiky: <http://www.vlada.cz/>

Obsah

1. ÚVOD	3
2. POLITICKÁ SITUACE V ČESKOSLOVENSKU V LETECH 1918 – 1921	5
2.1. USTAVENÍ NOVÉHO SYSTÉMU PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	5
2.1.1. <i>Vznik československého státu</i>	<i>5</i>
2.1.2. <i>Relevantní politické strany první republiky.....</i>	<i>6</i>
2.1.3. <i>První všenárodní koalice</i>	<i>14</i>
2.1.4. <i>Nový systém československé republiky</i>	<i>16</i>
2.2. RUDOZELENÁ KOALICE A JEJÍ ROZPAD	18
2.2.1. <i>První Tusarova vláda</i>	<i>18</i>
2.2.2. <i>Druhá Tusarova vláda.....</i>	<i>21</i>
2.3. ÚŘEDNICKÁ VLÁDA JANA ČERNÉHO.....	24
3. PĚTKA	25
3.1. PŘEDOBRAZ PĚTKY.....	25
3.2. VZNIK PĚTKY, JEJÍ SLOŽENÍ A ZAKOTVENÍ V SYSTÉMU PRVNÍ REPUBLIKY	27
3.3. PŮSOBENÍ PĚTKY V RÁMCI PRVOREPUBLIKOVÉHO SYSTÉMU	29
3.3.1. <i>Působení Pětky za úřednické vlády Jana Černého.....</i>	<i>29</i>
3.3.2. <i>Působení Pětky za druhé vlády všenárodní koalice</i>	<i>34</i>
3.4. ROZPAD PĚTKY A VZNIK TZV. ŠESTKY, OSMY A DESÍTKY	36
4. SKUPINA HRADU	39
4.1. VZNIK SKUPINY HRADU A JEJÍ ZAKOTVENÍ V SYSTÉMU PRVNÍ REPUBLIKY.....	39
4.2. ČLENOVÉ A SYMPATIZANTI SKUPINY HRADU.....	40
4.3. PŮSOBENÍ SKUPINY HRADU V RÁMCI PRVOREPUBLIKOVÉHO SYSTÉMU	42
4.4. OSLABOVÁNÍ VLIVU A ZÁNİK SKUPINY HRADU.....	46
5. SKUPINA ŽIVNOBANKY.....	47
5.1. PŮSOBENÍ SKUPINY ŽIVNOBANKY V RÁMCI PRVOREPUBLIKOVÉHO SYSTÉMU.....	47
6. KOMPARACE PĚTKY A SKUPINY HRADU	49

7. ZÁVĚR	52
8. SUMMARY	55
9. SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	57

1. Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala mimoparlamentní dohavadací orgány za první československé republiky, tedy režimu trvajících od října roku 1918 do září roku 1938. Podstatou těchto neformálních a neinstitucionalizovaných uskupení byla skutečnost, že byly vytvořeny a fungovaly mimo parlament a ústavu. Přestože neměly žádné legislativní zakotvení, byly tyto dohavadací orgány hlavním politickým hybatelem v období první republiky.

Stranický systém první československé republiky měl i po svém etablování mnoho problémů. Jednoznačně největším byla jeho silná fragmentace, která byla zapříčiněna mimo jiné i proporčním volebním systémem či absencí volební klauzule. Tato roztržitost dále znesnadňovala konstituci stabilních vládních koalic a přispívala k zablokování parlamentních procedur („zamrznutí parlamentu“) a nemožnosti nalezení kompromisu.

Na vládní systém pak měly negativní vliv i celkově nezralá politická kultura a přítomnost silných etnik. V nově ustavené republice tvořily menšiny 32,4 % z celkové populace, přičemž se někteří jejich zástupci chovali značně antisystémově, což vedlo ke ztížení řízení státní moci. Největší problém byl s reprezentanty německé menšiny, kteří měli značně negativistický postoj a odmítali fungování Československé republiky jako takové.⁹ V první polovině 20. let se k problémům s některými politickými subjekty etnických menšin, přidala ještě silná radikalizace krajní levice a později i pravice. Roku 1921 tak odtržením krajně levicového křídla Československé sociálně demokratické strany dělnické vznikla Komunistická strana Československá. Následně byly založeny i první fašistické skupiny jako Červenobílý, či Národní hnutí.

V důsledku těchto faktorů pak zastávaly důležitou roli právě dohavadací orgány. Šlo tedy o významná stabilizační uskupení, jejichž hlavním úkolem bylo nalezení konsensu, kdy byly hlavní politické otázky projednány předem zástupci jednotlivých politických stran, což vedlo k urychlení a rozehýbání již zablokovaného systému.

Na období první republiky je často nahlíženo ze dvou úhlů. Buď je označováno jako zlatý věk ve vývoji naší země a nekriticky obdivováno nejen ze strany veřejnosti, nebo naopak zatracováno z důvodu údajné absence důležitých prvků ústavně-liberální demokracie. V mé práci *Mimoparlamentní dohavadací orgány za první československé*

⁹ Část německé reprezentace opustila po roce 1922 tento negativistický postoj a přidala se na stranu aktivistických stran, loajálních k novému státu.

republiky bych se tedy chtěla pokusit o zhodnocení skutečného stavu věcí a to právě na příkladu působení mimoparlamentních orgánů, které byly za první republiky etablovanou součástí politického života u nás.

Cílem mé bakalářské práce bude hlubší rozbor mimoparlamentních dohadovacích uskupení působících za první československé republiky. Nejdříve se pokusím shrnout události, které provázely vznik Československa, a dále se zaměřím na popis jednotlivých relevantních politických subjektů působících právě v období první republiky. Poté nastíním politickou situaci, která vedla k ustavení těchto neformálních uskupení, načež bych přistoupila k popisu prvního mimoparlamentního orgánu, Pětky.¹⁰

Pětka byla dohadovací uskupení, působící mimo parlament i ústavu, složené ze zástupců pěti státotvorných politických stran. Byla ustavena na jaře roku 1921 v reakci na vládně-politickou krizi a jejím hlavním úkolem byla koordinace činnosti tehdejších politických stran ve snaze dojít ke konsenzu. Navzdory tomu, že se tento institut hlavně v minulosti stával terčem kritiky, nemůžeme přehlédnout fakt, že v národnostně a politicky roztržitém prostředí, jakým meziválečné Československo bylo, napomáhal zajišťovat stabilitu a funkčnost systému. Po rozpadu Pětky vznikala na stejném principu i další dohadovací uskupení jako tzv. Šestka, Osma či Desítka (pojmenování podle počtu zastoupených subjektů). Pětce bych chtěla věnovat ve své práci nejvíce prostoru, jelikož se jedná o nejvýznamnější mimoparlamentní orgán, který za první republiky fungoval. Jakási protiváha Pětky byl pak tzv. Hrad s prezidentem T. G. Masarykem a Edvardem Benešem v čele.

Skupina Hradu vycházela ideologicky z masarykovského humanismu a demokratismu. Politika Hradu pak byla nakloněna spíše socialistickým stranám působících za první republiky. Pevnou oporu nacházela linie Hradu ve složkách zahraničního odboje, především ve vedení Československé obce legionářské či Československé obce sokolské. Doménou Hradu byla především zahraniční politika, v níž se angažoval právě Edvard Beneš. Ten zároveň získal pro skupinu Hradu významnou a široce rozvětvenou informační síť, díky které si zaručil podrobné zpravodajství o vnitropolitickém, ale i zahraničním dění.

¹⁰ Zpočátku jsem měla dilema, zda ve své práci použiji označení „Pětka“ s velkým P či malým, jelikož to není u autorů zabývajících se touto tematikou sjednoceno. Nakonec jsem se rozhodla psát velké P, jelikož ho používala většina autorů, z kterých jsem čerpala. Ojedinele se můžeme setkat i s označením „velká pětka“, to jsem však z důvodu sjednocenosti nepoužívala. To samé se týkalo i označení „Hrad“ a používání velkého či malého H. V této práci jsem se přiklonila k používání velkého písmena z důvodu častějšího výskytu u autorů zabývajících se touto tematikou. S používáním velkých písmen jsem dostala souhlas i od vedoucí své práce.

Vedle jmenovaných mimoparlamentních orgánů prosazovaly svůj vliv i velké finanční skupiny. Největší z nich byla skupina Živnostenské banky vedená Jaroslavem Preissem,¹¹ která ovlivňovala hospodářskou politiku vlády a zasahovala i do určitých politických agend. Proto bych jí ve své práci chtěla vymezit taktéž několik řádek.

Po hlubším rozebrání jednotlivých uskupení se obecně zaměřím na vzájemný vztah těchto mimoparlamentních orgánů, respektive na jejich komparaci z hlediska složení, moci a základních charakteristik. V závěru se pokusím shrnout přínos a negativa těchto dvou hlavních uskupení působících na československé politické scéně té doby.

Ve své práci bych tedy chtěla poukázat především na to, jak velký vliv měla tato dohadovací uskupení na fungování první republiky. Z mého pohledu je hlavně Pětka stále brána poněkud kriticky a to i přes to, že pozitiva, hlavně ve smyslu stabilizace systému, jednoznačně převyšují nad negativy.

2. Politická situace v Československu v letech 1918 – 1921

2.1. Ustavení nového systému první československé republiky

2.1.1. Vznik československého státu

Myšlenka vytvoření samostatného československého státu se s blížícím se koncem první světové války stávala čím dál tím více aktuální. Jeden z prvních významnějších kroků tímto směrem bylo přijetí tzv. Tříkrálové deklarace 6. ledna 1918. V této deklaraci se čeští poslanci říšské rady hlásili k myšlence sebeurčení národů, neboli k vytvoření samostatného československého státu.¹²

Dalším krokem bylo v červenci roku 1918 reorganizování Národního výboru československého v Praze, který měl za úkol zahájit přípravy k převzetí moci ve státě. Následovalo vyhlášení Washingtonské deklarace, neboli Prohlášení nezávislosti československého národa jeho prozatímní československou vládou a vše vyvrcholilo 28.

¹¹ Jaroslav Preiss se po vzniku republiky orientoval na skupinu Hradu, a tudíž podporoval politiku T. G. Masaryka.

¹² KÁRNÍK, Z. (2003). *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, s. 28.

října 1918, kdy byla zveřejněna tzv. Andrásyho nóta a kterou si lid mylně vyložil jako kapitulaci Rakouska-Uherska. V pražských ulicích tak začaly vznikat spontánní demonstrace, které oslavovaly společný stát Čechů a Slováků. Aby nedošlo k nekoordinovanému chaosu, čelní představitelé domácího odboje Antonín Švehla, Alois Rašín, Jiří Stříbrný, František Soukup a Vavro Šrobár neboli tzv. „muži 28. října“ vyhlásili, že Národní výbor československý převzal správu nad českými zeměmi.¹³

Ještě tentýž den bylo vydáno Provolání Národního výboru československého o samostatnosti československého státu, v kterém byla vyhlášena samostatnost a oslavování osvoboditelé Tomáš Garrigue Masaryk a Woodrow Wilson.¹⁴ Ještě důležitější bylo projednání tzv. recepčního zákona neboli zákona č. 11 Sb. z 28. října o zřízení samostatného státu československého. Tento zákon jmenoval Národní výbor československý nejvyšším zákonodárným sborem nového státu a zároveň uchovával v platnost dosavadní zemské a říšské zákony.¹⁵

2.1.2. Relevantní politické strany první republiky

V této kapitole se pokusím stručně představit hlavní politické subjekty, které fungovaly v období první republiky.

Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (strana agrární)

Vznik agrární strany můžeme datovat do 90. let 19. století, jako Sdružení českých zemědělců v rámci strany mladočechů. V roce 1903 se sdružení ustavilo jako Česká strana agrární. Po rozpadu habsburské monarchie, v lednu 1919, přijala strana nový název Republikánská strana československého venkova. Ten používala až do roku 1922, kdy došlo k úpravě na název Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu.¹⁶

Jejím prvním poválečným předsedou byl Antonín Švehla, který se podílel na vyhlášení samostatného státu a byl tak jedním tzv. mužů 28. října. Zásluhou jeho obratné politiky se pak agrárníci stali nejvýznamnějším politickou stranou za první republiky. Předák agrární strany Antonín Švehla stál rovněž u zrodu mimoparlamentního

¹³ VODIČKA, K.; CABADA, L. (2003). *Politický systém České republiky*. Praha: Portál, s. 19-20.

¹⁴ SCHELLE, K. (1994). *Dokumenty z ústavních a správních dějin první Československé republiky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, s. 5.

¹⁵ SCHELLE, K. (1994). *cit.d.*, s. 6.

¹⁶ CABADA, L.; ŠANC, D. (2005). *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 56-57.

rozhodovacího uskupení – Pětky a po celou dobu její existence byl i jejím nejsilnějším členem.

Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu, byla státotvornou, pravicovou, občanskou stranou. Zpočátku se, což je patrné i z jejího názvu, zaměřovala na oblast venkova a s tím spojené zemědělství. Posléze se však její program rozšířil a stal se přijatelným i pro další skupiny obyvatel. Nejpálčivějším tématem však pro agrárníky zůstalo prosazení pozemkové reformy a navýšení agrárních cel.

Agrární strana se podílela na všech parlamentních vládách za první republiky. V letech 1925 a 1929 dokonce zvítězila v parlamentních volbách a s více jak milionem voličských hlasů. Po smrti Antonína Švehly, v roce 1933 se strana rozštěpila na dvě křídla, které rozdělovalo především postavení k osobě Edvarda Beneše.¹⁷

Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD)

Strana vznikla transformací a změnou názvu Československé sociálně demokratické strany dělnické a jejím sloučením s centralistickou Českou sociálně demokratickou stranou v Rakousku a se Slovenskou sociálně demokratickou stranou Uherska v prosinci roku 1918. ČSDSD se tak stala první politickou stranou s celostátní působností v tehdejší Československu.¹⁸

V období po vzniku první republiky byla sociální demokracie nejsilnější politickou stranou. Její první předseda, Vlastimil Tusar, byl premiérem tzv. rudo-zelené koalice, která vládla v letech 1919 až 1920. ČSDSD vyhrála v obecních volbách konaných v roce 1919, i v prvních parlamentních volbách konaných v roce 1920. Avšak ještě téhož roku došlo ve straně k rozkolu, který vyvrcholil v roce 1921 odtržením levicově radikálního křídla v čele s Bohumilem Šmeralem a utvořením Komunistické strany Československa.¹⁹ Tento rozkol pak přispěl k tomu, že vliv sociální demokracie na chod státu klesal, a to i přesto, že její zástupce Rudolf Bechyně²⁰ byl členem Pětky.

ČSDSD vždy vycházela z pozic parlamentní demokracie a demokratického socialismu. Byla státotvornou, levicovou stranou. Obhajovala sociální zájmy dělnictva,

¹⁷ VODIČKA, K.; CABADA, L. (2003). *cit.d.*, s. 30.

¹⁸ KUKLÍK, J. (2004). Československá sociálně demokratická strana dělnická. In MALÍŘ, J.; MAREK, P. a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí Českých zemí a Československu 1861-2004. I. Díl: období 1861-1938*. Brno: Doplněk, s. 683.

¹⁹ VODIČKA, K.; CABADA, L. (2003). *cit.d.*, s. 31.

²⁰ Rudolf Bechyně byl uznávaný politik a novinář, který působil až do roku 1939 ve vedení sociální demokracie. Byl několikrát jmenován ministrem a mnoho let byl náměstkem předsedy vlády.

prosazovala progresivní sociální zákonodárství a sociální pojištění. Usilovala o překonání dopadů hospodářské krize a zmírnění nezaměstnanosti.

Československá strana národně socialistická (ČSNS)

Strana národních socialistů vznikla v roce 1897 jako Česká národně socialistická strana dělnická. Na sjezdu v roce 1918, po jejím sloučení s částí českých anarchokomunistů a několika stoupenci České strany pokrokové (realistické) se přejmenovala na Českou stranu socialistickou. O rok později se pak místo Česká strana socialistická, začal používat vhodnější název Československá strana socialistická. Definitivní podobu získal název strany v roce 1926 a od této doby se strana oficiálně jmenovala Československá strana národně socialistická.²¹

Po svém vzniku strana pracně hledala nový program. Ten byl zpočátku velmi radikální, později se však ČSNS stala konstruktivním, levicovým politickým subjektem. Zastupovala především drobné živnostníky a obecně měla výrazně sociálně orientované smýšlení. Jejím předsedou byl od založení Václav Klobáček.²² Ze stran tzv. všennárodní koalice pak měla nejbliže k politice Hradu, přestože její čelní představitel Jiří Stříbrný byl členem opozičního uskupení Pětky.

Stejně jako sociální demokracie i národní socialisté ztráceli na voličské podpoře. K tomu přispěl i rozkol, který nastal v roce 1926 a který vyvrcholil odtržením pravicověji smýšlející křídla v čele s Jiřím Stříbrným. Přesto byla ČSNS důležitým politickým subjektem za první republiky, do níž roku 1923 vstoupil i Edvard Beneš.

Československá strana lidová (ČSL)

Po vzniku první republiky byla v Československu velmi silná protikatolická nálada, vytýkající církvi podporu habsburské monarchie. Tímto stavem byly silně zasaženy i katolické politické strany, které si pro upevnění svých pozic, zvolili cestu k jednotě a slučování v jednu pevnou organizaci. Na Moravě byla v září 1918 založena Moravsko-Slezská strana lidová, která vznikla sjednocením moravské katolickónárodní strany a křesťanskosociální strany, jejímž předsedou byl zvolen Jan Šrámek. Ten ve své funkci

²¹ HARNA, J. (2004). Český národní socialismus. In MALÍŘ, J.; MAREK, P. a kol. *Politické strany*, s. 763-767.

²² VODIČKA, K.; CABADA, L. (2003). *cit.d.*, s. 31.

pokračoval i po sloučení s českými organizacemi v lednu 1919 a přejmenováním na Československou stranu lidovou.²³

Lidovci byli státotvornou a občanskou stranou. Přes nepříznivou počáteční situaci se Československé straně lidové podařilo odvrátit odluku církve od státu, zmírnit dopad poválečné protikatolické vlny a dokonce se zařadit mezi nejsilnější politické strany. Lidová strana se tedy poměrně rychle etablovala na československé politické scéně a již od roku 1921 byla trvalou součástí vládních koalic.²⁴ Její předseda Jan Šrámek byl zároveň členem Pětky.

Československá národní demokracie (ČsND)

Národní demokracie vznikla v únoru 1918 pod názvem Česká státoprávní demokracie sloučením několika českých občanských stran. Mezi ně se řadily: Národní strana svobodomyšlná (mladočeši), Česká strana státoprávně pokroková, Moravská strana lidovo-pokroková, část České strany pokrokové (realisté) a Národní strana (staročeši). Po vzniku Československa, v březnu 1919, pak strana na svém ustavujícím sjezdu přijala název Československá národní demokracie.²⁵

Česká státoprávní demokracie se významně podílela na konstituování první republiky a sehrála důležitou úlohu v české politice na konci první světové války. Přes počáteční silnou podporu v období vzniku Československa, si svoji voličkou základnu a svůj vliv nedokázala udržet. Problémem strany byla její značná nesourodost, která se později projevila odtržením několika skupin nesouhlasících s politikou jejího předsedy Karla Kramáře. Dalším významným politikem národní demokracie byl Alois Rašín, který byl od jejího založení, až po svou smrt v roce 1923,²⁶ členem mimoústavní Pětky.

Československá národní demokracie byla od svého vzniku státotvornou, pravicovou, občanskou stranou. V programu strany dominoval zřetelný nacionalismus, který byl vyjádřen požadavkem vytvoření silného národního státu československého národa.²⁷ Zároveň odmítala československou zahraniční politiku vedenou Edvardem

²³ TRAPL, M. (2004). Československá strana lidová. In MALÍŘ, J.; MAREK, P. a kol. *Politické strany*, s. 655.

²⁴ VODIČKA, K.; CABADA, L. (2003). *cit.d.*, s. 32.

²⁵ SLÁDEK, Z. (2004) Československá národní demokracie. In MALÍŘ, J.; MAREK, P. a kol. *Politické strany*, s. 593-594.

²⁶ Na Aloise Rašína byl 5. ledna 1923 spáchán atentát anarchokomunistou Josefem Šoupalem, kterému posléze Rašín podlehl.

²⁷ CABADA, L.; ŠANC, D. (2005). *cit.d.*, s. 71.

Benešem orientovanou na západní spojence. Strana naopak prosazovala sblížení s Ruskem.²⁸

Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská (ČŽOSS)

Tendence k sjednocení živnostníků do jedné politické strany byly patrné již před vypuknutím první světové války. Tyto pokusy však skončily nezdarem a do samostatné československé republiky stoupili živnostníci a obchodníci politicky roztrženi. Na živnostenském sjezdu v listopadu 1919 pak proběhlo sloučení České strany živnostenské a Politické strany českého živnostnictva na Moravě v jednotnou Československou živnostensko-obchodnickou stranu středostavovskou.²⁹

Živnostníci patřili v počátečních letech existence první republiky mezi malé politické strany. Postupem času se však pozice strany zlepšovala, až se po parlamentních volbách v roce 1925 stala součástí vládní koalice. Členem vládních koalic byla živnostensko-obchodní strana v období let 1925-1932 a poté v letech 1935-1938. Živnostníci byli stejně jako Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu stavovskou stranou. V programu živnostníci volali po decentralizaci, zrušení lichevních soudů a úsporách ve státní správě. Strana agitovala za snížení daně výdělkové a získala podporu středních vrstev. Prvním předsedou živnostníků byl Rudolf Mlčoch.³⁰

Komunistická strana Československa (KSČ)

Komunistická strana vznikla odštěpením radikálně levicového křídla z Československé sociálně demokratické strany dělnické. Samotný vznik strany se uskutečnil na sjezdu konaném v období 30. října až 4. listopadu 1921, kde došlo ke sloučení několika seskupení radikálních socialistů a komunistů a k vytvoření internacionální strany s názvem Komunistická strana Československá.³¹

Již do svého vzniku se strana konstitovala jako masová. Z hlediska volební podpory patřila KSČ mezi nejvýznamnější politické subjekty první republiky. Na druhou stranu se však nikdy nepodílela na vládě, jelikož nebyla, s ohledem na její antisystémový

²⁸ Karel Kramář měl vždy blízko k carskému Rusku, kdy ještě před vypuknutím první světové války prosazoval vznik tzv. slovanské federace, které by byly české země součástí. Mimo to k jeho kladnému postoji k Rusku přispěl i vztah a posléze manželství s Ruskou Naděždou Nikolajevnou Abrikosovovou.

²⁹ MAREK, P. (2004). Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská. In MALÍŘ, J.; MAREK, P. a kol. *Politické strany*, s. 793.

³⁰ MAREK, P. (2004). *cit.d.*, s. 806.

³¹ VODIČKA, K.; CABADA, L. (2003). *cit.d.*, s. 31.

program, vnímána jako vhodný koaliční partner. Komunistická strana propagovala diktaturu proletariátu, silně se orientovala na revoluci, vystupovala proti republice a nastolené demokracii. Hlavními představiteli byli Bohumil Šmeral, od roku 1929 pak Klement Gottwald.³²

Národní strana práce

Národní strana práce vznikla v září roku 1925 odtržením moravského křídla Československé národní demokracie v čele s Jaroslavem Stránským. Tento proud národní demokracie se vymezoval hlavně vůči přehnané pravicové, nacionalistické a protihradní politice prosazované jejím předsedou Karlem Kramářem. Stránského křídlo mělo naopak k politice Hradu blízko, což se projevilo hradní podporou. Národní strana práce byla počítána mezi strany socialistické. Byla uskupením malým, který působil necelých pět let a neměl žádné zástupce v parlamentu. Po neúspěchu v parlamentních volbách v roce 1929 ukončila činnost a v únoru 1930 svým stoupencům doporučila vstup do Československé strany národně socialistické.³³

Hlinkova slovenská lidová strana (HSLŠ)

Od svého vzniku v prosinci 1918 působila strana pod názvem Slovenská lidová strana. Před parlamentními volbami v roce 1925 se přejmenovala na Hlinkovu slovenskou lidovou stranu (slovensky *Hlinkova slovenská ľudová strana*, HSLŠ), kdy do svého názvu přijala jméno svého předsedy Andreje Hlinky.³⁴

V počátcích samostatného Československa postupovala Slovenská lidová strana společně s Československou stranou lidovou. Ovšem od listopadu 1921 se jejich cesty rozešly, neboť Slovenská lidová strana začala odmítat teorii čechoslovakismu a prosazovat Slovenskou autonomii. Značný úspěch znamenaly pro strany parlamentní volby v roce 1925, kdy se Hlinkova lidová strana stala největší politickou masovou stranou na Slovensku. V letech 1927-1929 se HSLŠ podílela na vládní koalici. Ve třicátých letech se dále radikalizovala a později stála za odtržením Slovenska od českých zemí.³⁵

³² VODIČKA, K.; CABADA, L. (2003). *cit.d.*, s. 31.

³³ DVOŘÁK, T. (2004). Národní strana práce (1925-1930). In MALÍŘ, J.; MAREK, P. a kol. *Politické strany*, s. 617-628.

³⁴ VODIČKA, K.; CABADA, L. (2003). *cit.d.*, s. 32.

³⁵ Tamtéž.

Slovenská národní strana (SNS)

K vytvoření jednotného politického subjektu Slovenské národní a rolnické strany došlo až před konáním prvních parlamentních voleb. Její volební neúspěch a rozpory mezi jednotlivými frakcemi uvnitř strany však vyvolaly otázku, zda je vůbec strana schopna nadále fungovat. Slovenská národní strana (slovensky *Slovenská národná strana*, SNS) pak vznikla v březnu 1921 transformací Slovenské národní a rolnické strany.³⁶

Slovenská národní strana nedisponovala masovou voličskou ani členskou základnou, což se odrazilo na jejím vlivu a postavení v politickém systému. SNS se orientovala na prosazení legislativní autonomie Slovenska a dále se věnovala sociálním a ekonomickým otázkám. Zajímavostí je, že k její tradici se hlásí současná Slovenská národní strana.³⁷

Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR (*Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik, DSAP*)

K vytvoření Německé sociálně demokratické strany dělnické v ČSR došlo na zakládajícím sjezdu konaném na přelomu srpna a září 1919 v Teplicích sloučením bývalých zemských svazů Čech, Moravy a Slezska sociálně demokratické strany.³⁸

Německá sociálně demokratická strana dělnická byla po vzniku ČSR v opozici. První republiku chápala jako imperialistický výtvar s cílem potlačit revoluční potenciál dělnictva. Přesto již v prvních parlamentních volbách strana zaznamenala značný úspěch. Záhy byla zahájena jednání o jejím vstupu do vlády, která však skončila nezdarem. Od poloviny 20. let se DSAP začlenila do proudu aktivistických stran, které se chovali vůči republice korektně, až přátelsky, a po volbách 1929 vstoupila do vlády. Jejím čelním představitelem, a v letech 1920-1938 i předsedou, byl Ludwig Czech.³⁹

³⁶ ROGUELOVÁ, J. (2004). Slovenská národná strana. In MALÍŘ, J.; MAREK, P. a kol. *Politické strany*, s. 821.

³⁷ Viz <<http://www.sns.sk/o-nas-2/strucne-o-sns/>>.

³⁸ ŠEBEK, J. (2004). Politické strany německé menšiny. In MALÍŘ, J.; MAREK, P. a kol. *Politické strany*, s. 863-864.

³⁹ BROKLOVÁ, E. (1999). *Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938*. Praha: Karolinum, s. 56-58.

Svaz zemědělců (*Bund der Landwirte, BdL*)

Svaz zemědělců navazoval na činnost Německé agrární strany, vzniklé na počátku 20. století. K jeho ustavení v nově vzniklé Československu republice pak došlo v lednu roku 1920.⁴⁰

Již první parlamentní volby dopadly pro Svaz zemědělců poměrně dobře. Strana i dále posilovala, což bylo patrné na výsledcích druhých parlamentních voleb, kdy se strana stala vůbec nejsilnějším německým politickým subjektem. Na základě tohoto výsledku byli němečtí agráři přizváni do tzv. panské koalice. Účast Svazu zemědělců ve vládě však vedla k narůstajícím konfliktům uvnitř strany. Nacionalistické tendence ve straně narůstaly a po volebním neúspěchu v parlamentních volbách z roku 1929 došlo k vnitrostranické generační výměně. Mezi hlavní představitele pak patřili Franz Spina⁴¹ a Franz Křepek.⁴²

Německá křesťansko-sociální strana lidová (*Deutsche Christlichsoziale Volkspartei, DCV*)

Německá křesťansko-sociální strana lidová byla v Československé republice konstituována v listopadu 1919. Svým založením navázala na tradice rakouské křesťansko-sociální strany z 90. let 19. století.⁴³

DCV se zařadila k prvním stranám německých menšin, které ve 20. letech zahájily aktivistickou politiku, jež vyústila v roce 1926 jejím vstupem do vlády. Tu strana po třech letech opustila, avšak její opoziční politika byla vůči vládnímu kabinetu loajální. Ve svém programu požadovala Německá křesťansko-sociální strana lidová právo na sebeurčení, v důležitých otázkách zavedení referenda, žádala sociální ochranu a ochranu práce proti kapitalistickému vykořisťování. Pro křesťansko-sociální stranu byl příznačný její silný antisemitismus.⁴⁴

⁴⁰ BROKLOVÁ, E. (1999). *Politická kultura*, s. 72.

⁴¹ Franz Spina byl spolu s Robertem Mayr-Hartingem prvním německým ministrem v československém vládním kabinetu. Stalo se tak roku 1926, kdy Svaz zemědělců vstoupil do vlády a Franz Spina obsadil post ministra veřejných prací.

⁴² ŠEBEK, J. (2004). *Politické strany*, s. 883-885.

⁴³ BROKLOVÁ, E. (1999). *Politická kultura*, s. 87-88.

⁴⁴ Tamtéž.

Německá národně socialistická strana dělnická (Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei, DNSAP)

Německá národně socialistická strana dělnická byla v Československu ustavena v listopadu 1919 a svou činností navazovala na Německou dělnickou stranu, která vznikla již na počátku 90. let 19. století.⁴⁵

Strana byla organizačně propojena s německým a rakouským antisemitským hnutím lomeného (hákového) kříže. Cílem jejího snažení bylo spojení všech území obývaných Němci do velké německé říše. Ve svém stranickém programu požadovala DNSAP samosprávu na územním základě a právo na sebeurčení.⁴⁶ Již od svého založení se Německá národně socialistická strana dělnická projevovala jako antisystémová, nacionálně nejradikálnější německá strana.

Německá strana nacionální (Deutsche Nationalpartei, DNP)

Ustavující sjezd Německé strany nacionální proběhl v prosinci 1919 v Liberci, kde byla DNP konstituována sloučením několika německých nacionálních stran.⁴⁷

Mezi její programové priority patřila podpora velkoněmecké ideje a právo na sebeurčení. Důraz kladla DNP na fakt, že Němci nejsou v Československé republice z vlastní vůle. Německá strana nacionální zaujala značně negativistický postoj vůči první republice a silně kritizovala politiku československé vlády vůči německé menšině. V podobném duchu vystupovala DNP taktéž proti německým aktivistickým stranám, které obviňovala, že nehájí německé národní zájmy.⁴⁸

2.1.3. První všenárodní koalice

Národní výbor československý začal naplno pracovat již od prvních hodin. Po překlenutí revolučních nálad a přijetí prozatímní ústavy se výbor přeměnil v Revoluční národní shromáždění (RNS), jež ustavilo vládu a které fungovalo až do prvních voleb v dubnu 1920.

⁴⁵ ŠEBEK, J. (2004). *Politické strany*, s. 869.

⁴⁶ BROKLOVÁ, E. (1992). *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*. Praha: Slon, s. 98.

⁴⁷ ŠEBEK, J. (2004). *Politické strany*, s. 872-874.

⁴⁸ Tamtéž.

V Revolučním národním shromáždění usedlo celkem 270 poslanců, z toho nejvíce mandátů měla Republikánská strana československého venkova, která tak navázala na předválečné volební vítězství. Druhý největší počet mandátů získala Československá sociálně demokratická strana dělnická, následována Českou státoprávní demokracií a poslaneckým klubem slovenským, který měl 41 mandátů. Poté následovali zbylé státoprávní strany - Československá strana socialistická a Československá strana lidová. Později bylo Revoluční národní shromáždění doplněno o 14 poslanců, zástupců Slovenska, a tím se počet ustálil na uvedených 270 poslancích. RNS mělo taktéž relativně velké pravomoci, mimo jiné jmenování, odvolání a kontrolu vlády.⁴⁹

V čele nově jmenované vlády stál Karel Kramář, který se opíral o hlasy tzv. všenárodní koalice. Ta se skládala z pěti státoprávních stran, jejichž zástupci později tvořili tzv. Pětku. V jeho kabinetu zasedlo 17 ministrů, kteří představovali politické špičky tehdejší doby. Jednalo se především o ministra zahraničí Edvarda Beneše, ministra vnitra Antonína Švehlu či financí Aloise Rašína.⁵⁰

Prezidentem byl 14. listopadu 1918, tedy den po ustavení RNS, zvolen ve své nepřítomnosti T. G. Masaryk, který v danou chvíli neměl vůči vládě ani parlamentu prakticky žádné pravomoci. Nově zvolený prezident se do Prahy vrátil z exilu 21. prosince a hned se ujal svých povinností. Hned od prvních okamžiků však bylo jasné, že se nový prezident nechce a nebude držet jen malých pravomocí, které mu byly přiděleny. Proto byla 23. května 1919 provedena novela ústavy posilující postavení prezidenta, kdy prezident mohl například jmenovat vládu jako celek i ministry pro jednotlivé resorty. Mohl taktéž nově vládu rozpouštět, v případě potřeby jí předsedat a zvat si k jednání jak jednotlivé ministry, tak celou vládu.⁵¹

Programové prohlášení, které přednesla Kramářova vláda 9. ledna 1919, se soustředilo na řešení neodkladných úkolů. Těmi bylo zejména vypsání obecních voleb, odstranění následků války, stáhnutí lichvy, provedení sociální a hospodářské reformy a v neposlední řadě výchova mládeže.⁵²

⁴⁹ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 63-64.

⁵⁰ Složení Kramářovi vlády. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/karel-kramar/prehled-ministru-24667>>.

⁵¹ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 66.

⁵² Programové prohlášení Kramářovi vlády. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/karel-kramar/ppv-Kramar-1918-1919.pdf>>.

2.1.4. Nový systém československé republiky

Nově vzniklé Československo se již od počátku vyvíjelo jako demokratický stát s republikánským zřízením.⁵³ Asi největší zastánce demokracie již před válkou byl Tomáš Garrigue Masaryk, který působil ve prospěch možného budoucího samostatného státu jako státu s demokratickými základy.⁵⁴

Otázka státní formy byla kardinální otázkou, která se však během války často měnila. Nakonec zvítězila parlamentní republika, což bylo potvrzeno i v Provolání Národního výboru československého o samostatnosti československého státu. Tato forma byla jakýmsi kompromisem mezi požadavky T. G. Masaryka, který prosazoval americký prezidentský model⁵⁵, ale který byl nepřijatelný pro představitele domácí politiky. Kompromisem byla tedy parlamentní demokracie, ve které byly zvýrazněny pravomoci prezidenta a zároveň velká politická i hospodářská moc politických stran.⁵⁶

Dne 13. listopadu 1918 byl přijat Národním výborem zákon č. 37/1918 Sb., o prozatímní ústavě. Tím vznikla první československá ústava, která nesla označení prozatímní, jelikož hlavním cílem bylo vytvořit co v nejkratší době ústavní listinu novou, permanentní. Zatímní ústava zavedla republikánskou formu zřízení a vytvořila ústavní orgány státní moci. Tím bylo Národní shromáždění, prezident a vláda.⁵⁷

Důležitým bodem v ustavení nového systému za první republiky bylo již zmíněné schválení nové ústavy v únoru 1920. Ta zakotvila parlamentní systém, rozdělující státní moc na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Československá ústava patřila k tzv. tuhým ústavním listinám, kdy bylo v případě její změny zapotřebí souhlasu tří pětinové většiny všech poslanců. Při vytváření nové ústavy přihlédli její tvůrci k četným vzorům ze zahraničí. Nejvíce se nechali inspirovat ústavou francouzskou a americkou, následovanou ústavní listinou z Rakouska, Německa, Švýcarska či Velké Británie.⁵⁸

Dominantní postavení měl v nové ústavě parlament neboli Národní shromáždění. Ten byl dvoukomorový a skládal se z Poslanecké sněmovny a Senátu. Volby do dolní komory se měly konat každých šest let, do horní komory pak každých osm let. V praxi

⁵³ VODIČKA, K.; CABADA, L. (2003). *cit.d.*, s. 22.

⁵⁴ BROKLOVÁ, E. (1992). *Československá demokracie*, s. 18-19.

⁵⁵ Prezidentský politický systém se vyznačuje především přímou volbou prezidenta, kdy mandát hlavy státu je odvozen přímo z vůle lidí. Prezident se tak stává vůdčí jednotkou výkonné složky moci. Dalším znakem prezidentského systému je skutečnost, že jmenování vlády je plně v kompetenci prezidenta. Prezident tedy sestavuje kabinet a jednotliví ministři jsou tak plně podřízeni prezidentovi.

⁵⁶ VODIČKA, K.; CABADA, L. (2003). *cit.d.*, s. 23.

⁵⁷ Ústava z roku 1918. Dostupná z: < http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1918.html >.

⁵⁸ BROKLOVÁ, E. (1992). *Československá demokracie*, s. 21-26.

však probíhaly parlamentní volby do obou komor současně.⁵⁹ Poslanci a senátoři byli voleni na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva, přičemž aktivní volební právo bylo v případě dolní komory parlamentu stanoveno na 21 let a do horní komory na 26 let, pasivní pak na 30 resp. 45 let.⁶⁰

Pro obsazení obou komor byl zvolen systém poměrného zastoupení, který byl v nově se rodících demokraciích upřednostňován před systémem většinovým – ten byl také „diskreditován“ svým spojením s dobou habsburské monarchie. Československé volební zákony obsahovaly zásadu vázaných kandidátních listin, což znamená, že voliči svůj hlas odevzdávali politickým stranám, nikoliv jednotlivým kandidátům bez možnosti udělování preferenčních hlasů či upravování kandidátek. To ve výsledku vedlo k tomu, že zvolený poslanec se často stával pouze vykonavatelem rozhodnutí stranického vedení.⁶¹

Přidělování mandátů pak probíhalo ve třech skrutiniích, přičemž první probíhalo na úrovni kraje a druhé a třetí na celonárodní úrovni. Pro první skrutinium bylo určeno volební číslo na základě Hareovy metody,⁶² která umožňovala, aby v něm bylo obsazováno méně mandátů. Ve druhém skrutiniu bylo určeno nové volební číslo pomocí Hagenbach-Bischoffovy kvóty, podle něhož získala každá politická strana tolik mandátů, kolikrát se volební číslo nacházelo v součtu jejich zbytkových hlasů. Pokud se nepodařilo přidělit všechny mandáty, konalo se skrutinium třetí, v němž bylo postupně přidělováno po jednom mandátu stranám s největším zbytkem dělení.⁶³

Obě uvedené zásady, tedy přísně vázané kandidátní listiny i Hareova metoda pro výpočet volebního čísla, hájily zájmy politických stran.⁶⁴ Kromě toho tu za první republiky existoval ještě institut volebního soudu. Ten měl oficiálně za úkol potvrzovat platnost voleb do Národního shromáždění a župních zastupitelstev, případně vyřizovat stížnosti. Jeho hlavní náplní však byla pravomoc rozhodovat o ztrátě mandátu v případě rozchodu poslance se stranou. V období první republiky totiž bylo zvykem, že poslanecký mandát patřil straně, nikoliv danému poslanci a proto o něm mohla strana rozhodovat. To bylo však v rozporu s ústavou, která nic takového nezmiňovala. Aby si strany vlastnictví

⁵⁹ VODIČKA, K.; CABADA, L. (2003). *cit.d.*, s. 34

⁶⁰ Ústava první republiky, tedy zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html>.

⁶¹ BROKLOVÁ, E. (1992). *Československá demokracie*, s. 79-80.

⁶² Hareova metoda: $Q = H : M$ (H = celkový počet odevzdaných hlasů, M = počet mandátů, Q = kvocient neboli volební číslo).

⁶³ Zákon č. 123/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se vydává řád volení do poslanecké sněmovny. Viz GRONSKÝ, J. (1995). *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1914-1945 - I. díl*. Praha: Karolinum.

⁶⁴ BROKLOVÁ, E. (1992). *Československá demokracie*, s. 80-81.

mandátů legitimizovaly, nechávali poslance podepsat revers, kde uznávali mandát jako majetek strany a zaručovali jeho odevzdání, pokud je k tomu strana vyzve.⁶⁵

Jádrem exekutivní moci byla vláda, avšak vysoká osobní autorita T. G. Masaryka vedla k tomu, že prezident Československé republiky byl vybaven poměrně rozsáhlými kompetencemi v tomto směru. Vládní systém je vrcholem politického uspořádání každého státu a jeho struktura je uspořádána podle reálných mocenských sil v zemi. Systém více stran a poměrná volba, která byla aplikována v Československu, vedla k tomu, že po volbách byly strany nuceny tvořit vládnoucí koalice, jejichž soudržnost obvykle vyplývala z vědomí nezbytnosti a neexistence jiného řešení. Tyto koalice však nebylo v podstatě možné volbami svrhnout, protože se na nich podílela většina systémových stran. Z toho důvodu nedocházelo ke střídání vlády a opozice z čehož plynula nejen velká nespokojenost voličů, ale i nestabilita samotného systému.⁶⁶

2.2. Rudozelená koalice a její rozpad

Rudozelená koalice, či Rudo-zelená koalice je vžitý název pro první a druhou koalici vládu sociálně demokratického předsedy Vlastimila Tusara. Tato koalice se skládala ze tří parlamentních stran – dvou „rudých“ sociálních demokratů a socialistů a „zelené“ agrární strany. Přestože byla a je tato koalice považována za jednu z nejvýznamnějších v období první republiky, její funkční období trvalo jen něco málo přes rok.

2.2.1. První Tusarova vláda

Dne 15. června 1919 se v Čechách na Moravě a ve Slezsku konaly první obecní volby.⁶⁷ Tyto komunální volby přinesly jasné vítězství sociální demokracie. To mělo za následek změnu poměru sil ve všennárodní vládnoucí koalici ve prospěch dvou socialistických stran.⁶⁸ Ty obdržely celkem od českých voličů 49,8 % hlasů, zatímco tři

⁶⁵ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu III*. Praha: Lidové noviny, s. 963-969.

⁶⁶ BROKLOVÁ, E. (1992). *Československá demokracie*, s. 37-40.

⁶⁷ KLIMEK, A. (2000). *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XIII., 1918-1929*. Praha: Paseka, s. 118.

⁶⁸ Největší socialistické strany působící v období první republiky byly národní socialisté a sociální demokraté.

občanské strany⁶⁹ jen 34,7 %.⁷⁰ Bylo tedy zřejmé, že dojde k obměně vládnoucích stran v čele s premiérem. Tento post nejdříve nabídl T. G. Masaryk Antonínu Švehlovi, předsedovi agrární strany. Ten však odmítl s odůvodněním, že jeho strana není vítězem voleb a tudíž by se premiérem měl stát Vlastimil Tusar, předseda Československé sociálně demokratické strany dělnické.⁷¹ Tak se také stalo.

První vláda Vlastimila Tusara byla jmenována prezidentem republiky Tomášem Garriguem Masarykem 8. července 1919. Tento kabinet byl složen převážně z ministrů tří výše uvedených politických stran. Čtyři ministři pocházeli z Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu tzv. agráriků a po čtyřech ministrech měla taktéž Československá sociálně demokratická strana dělnická a Československá strana národně socialistická. Zbylí čtyři ministři byli bez portfeje.⁷²

Programové prohlášení Tusarovy vlády – přestože vzešla z komunálních voleb, které se konaly pouze na území českých zemí – se zaměřilo převážně na vztah se Slovenskem a zlepšení jeho postavení v rámci Československa. Další cíle, které si dala tato vláda, bylo mimo jiné uzákonění ústavy a provedení správní reformy a vyhlášení voleb do Národního shromáždění.⁷³ Nejdříve se však tento kabinet musel vyrovnat s problémy, které se postupem času stávaly čím dál tím více palčivější.

První problém souvisel se Slovenskem, konkrétně jím byla tzv. hlinkovská krize. Andrej Hlinka, největší autorita Slovenské ľudové strany, provedl několik kroků, které měly vést k osamostatnění Slovenska. Konkrétně se vydal do Paříže, aby získal podporu pro Dohodu o autonomii Slovenska. Za tuto nelegální a krajně neúspěšnou akci byl Hlinka po návratu do Československa vyšetřován a následně internován. Celý tento incident pak vedl k tomu, že se slovenská autonomie stala nebezpečným tabu.⁷⁴

Dalším palčivým problémem se kterým se musela první Tusarova koalice vyrovnat, byla přítomnost silně negativistických německých politických subjektů. Při sčítání lidu v roce 1921 se z celkového počtu 10.005.734 obyvatel žijících na území současné České

⁶⁹ Pod pojmem občanské strany jsou myšleny nesocialistické středo-pravicové strany, kterými za první republiky byly mimo jiné agráři, lidovci a národní demokraté.

⁷⁰ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.], Hrad a pětka*. Praha: Panevropa, s. 56.

⁷¹ KLIMEK, A. (2000). *Velké dějiny*, s. 122-123.

⁷² Složení Tusarovy vlády. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/vlastimil-tusar-1/prehled-ministru-24666/>>.

⁷³ Programové prohlášení Tusarovy vlády. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/vlastimil-tusar-1/ppv-tusar-1919-1920.pdf>>.

⁷⁴ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 77-79.

republiky hlásilo 3.061.369 k německé národnosti.⁷⁵ Nejvýznamnější stranou, jak již bylo řečeno výše, byla Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR (DSAP), která se při prvních obecních volbách v roce 1919 stala třetí nejsilnější stranou na území celé země. Její předseda Josef Selinger pak na sjezdu strany přednesl zásadní projev o vztahu v Československu. V něm mimo jiné pravil, že Češi odmítli právo na sebeurčení národů a tím pádem je DSAP i nadále zastáncem programu národnostní autonomie. Hlavní požadavek reprezentantů německé menšiny pak byl vznik jakési česko-německo-slovensko-podkarpatské konfederace a s tím související spolupráce na nové ústavě.⁷⁶

Je tedy jasné, že jednání německých stran s vládou nedopadlo podle jejich představ. Zásadní body, které by bylo možné vyvodit, jsou následující:

Vláda rudozelené koalice stvrdila, že dosavadní uspořádání Československa a jeho nejvyššího zákonodárního orgánu je plodem československé revoluce proti rakouské a nepřimo i proti německé nadvládě. Tudíž přiznala, že v rámci porevolučního uspořádání si vůči Němcům počínala vcelku bezohledně, avšak že na tom až do sepsání ústavy a vyhlášení parlamentních voleb nehodlá nic měnit. Přání německých stran, aby Československo bylo znovu vybudováno jako jakási konfederace tudíž nebylo ani nemohlo být vyslyšeno.⁷⁷

Socializace⁷⁸ byla třetím problémem, se kterým se musela první Tusarova koalice vypořádat. Tento proces byl požadován nejen občany a levicovými stranami, ale i některé pravicové strany jej měly ve svém programu. V praktické rovině však k větším posunům tímto směrem nedošlo. Vládnoucí strany se však začaly obávat chaosu, který by při přerozdělování majetku mohl nastat. Se vzrůstajícími negativy se proto od plánu socializace začalo pomalu ustupovat.⁷⁹

Jedním z hlavních úkolů Tusarovy vlády a Revolučního národního shromáždění bylo vypracování nové ústavy. Práci na definitivní podobě ústavní listiny a s ní souvisejících zákonů zahájil příslušný výbor na podzim roku 1919.⁸⁰ Dne 27. února 1920 byla vypracovaná ústava předložena k projednání plénu Revolučního národního shromáždění. O dva dny později vstoupila v platnost jako zákon 121/1920 Sb. ze dne 29.

⁷⁵ Obyvatelstvo podle národnosti podle výsledků sčítání lidu v letech 1921 – 2000. Dostupné z: <[http://www.czso.cz/csu/2010edici/plan.nsf/t/D9003499F9/\\$File/4032100117.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edici/plan.nsf/t/D9003499F9/$File/4032100117.pdf)>.

⁷⁶ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 92-96.

⁷⁷ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 95-96.

⁷⁸ Socializace byla politika prosazovaná Tusarovou vládou. Šlo o levicové reformy doprovázené zespolečněním výrobních prostředků.

⁷⁹ Životopis Vlastimila Tusara. Dostupný z: <<http://icv.vlada.cz/cz/tema/vlastimil-tusar-18--rijna-1880---22--brezna-1924-77116/tmplid-560/>>.

⁸⁰ BROKLOVÁ, E. (1992). *Československá demokracie*, s. 24.

února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky.⁸¹ K nové podobě ústavy měli velké výtky zástupci německé menšiny, kteří tvrdili, že jim bylo odepřeno se na jejím formování aktivně podílet a tím pádem jim byla nadiktována.

Neméně závažný úkol, který stál před rudozelenou koalicí, bylo vyhlášení prvních parlamentních a prezidentských voleb. Jako první se dne 18. dubna 1920 konaly volby do dolní komory parlamentu, poslanecké sněmovny a o týden později pak do horní komory, senátu.⁸² Volby se však ani tentokrát nekonaly na celém území Československé republiky, neproběhly na Podkarpatské Rusi, kde dosud nebyl vybudován státní aparát, ani na Těšínsku, kde stále ještě nebyly jasně vyznačené hranice s Polskem, a doznívala krizová situace z tzv. sedmidenní války v roce 1919.⁸³

Celkem do poslanecké sněmovny kandidovalo 22 stranických uskupení, přičemž mandát získalo 16 stran a do senátu se probojovali zástupci 14 stran ze 17 kandidujících.⁸⁴ Vítězem voleb do poslanecké sněmovny se stala s 25,67 % hlasů Československá sociálně demokratická strana dělnická, za ní následovala Německá sociálně demokratická strana dělnická, která získala 11,1 % hlasů a třetí největší počet hlasů, tedy 9,7 % získala Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu. Hranici 5 % ještě překročila Československá strana národně socialistická, Československá strana lidová, Československá strana národně lidová a Německá národní strana/Německá národně-socialistická strana dělnická.⁸⁵ Výsledky voleb do horní komory parlamentu pak kopírovaly ty z voleb do poslanecké sněmovny.

2.2.2. Druhá Tusarova vláda

Již před volbami politické elity vyjednávali případnou podobu nové vlády. Jako nejpravděpodobnější se zdála možnost obnovit rudozelenou koalici, avšak proti tomu se tvrdě postavili jak zástupci německé menšiny, tak radikalizující se nestátotvorné křídlo uvnitř československé sociální demokracie i socialistů. Proto jak prezident, tak předseda vítězné strany Vlastimil Tusar začali uvažovat o přizvání národních demokratů, kteří ve

⁸¹ Ústava z roku 1920. Dostupná z: <http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html>.

⁸² KLIMEK, A. (2000). *Velké dějiny*, s. 164.

⁸³ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 115.

⁸⁴ Přehled výsledků voleb do Národního shromáždění v období 1920 – 1935. Dostupné z: <[http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/2E00260EB1/\\$File/4219rrc_2prehl.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/2E00260EB1/$File/4219rrc_2prehl.pdf)>.

⁸⁵ Volby do poslanecké sněmovny Národního shromáždění ČSR 1920 – 1935. Dostupné z: <[http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/22005E7C52/\\$File/4219rr_1.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/22005E7C52/$File/4219rr_1.pdf)>.

volbách obdrželi 6,3 % hlasů, ovšem bez výslovné účasti Karla Kramáře a Aloise Rašina.⁸⁶ To však bylo pro národní demokracii nepřijatelné a proto byl tento návrh odmítnut. Po tomto pokusu proběhlo ještě několik jednání o možné podobě nové vlády, avšak pokaždé bez úspěchu. Z tohoto důvodu se politické špičky opětovně domluvily na obnovení rudozelené koalice, ale s tím, že vláda bude pouze „prozatímní a dočasná“. Prezident T. G. Masaryk jmenoval novou vládu 25. května 1920. Sociální demokracie měla v kabinetu sedm ministerských křesel, agráři pět a socialisté pouze dvě. Vládu doplňovali tři nestraniční odborníci.⁸⁷

Dne 27. května pak proběhla volba nového prezidenta. Tomáš Garrigue Masaryk musel získat alespoň třípětinovou většinu obou komor parlamentu, aby mohl být zvolen hned v prvním kole. To se mu podařilo, když získal 284 hlasů ze 411 platných. Druhý nejvyšší počet hlasů, tedy 61, získal prof. August Naegle.⁸⁸

Ještě tentýž den, se však vzhledem k budoucím následkům, stala mnohem závažnější událost. 27. května 1920 vydalo třiadvacet poslanců za sociální demokracii, spolu s pěti senátory prohlášení, že zformovali tzv. marxistickou levicí, odmítající jakoukoli koaliční vládu se zástupci „buržoazie“. K nim se alespoň symbolicky přidalo ještě několik zástupců československých socialistů, takže ani na jejich hlasy se nová koalice nemohla úplně spoléhat.⁸⁹ Ve vypjaté chvíli, kdy hrozil i pád právě jmenované Tusarovy vlády, zasáhl prezident Masaryk, když se sešel zástupci všech zainteresovaných stran s cílem přesvědčit je, aby tuto dočasnou vládu podpořili. Tak se také nakonec stalo a 1. června 1920 získal kabinet pod vedením Vlastimila Tusara důvěru v obou parlamentních komorách. Tusarův kabinet se však mohl spoléhat jen na omezenou podporu v zákonodárném sboru a od revolučního křídla československé levice jen v případě, že se jeho kroky nedostanou do rozporu s jejími požadavky. Proto se uchýlil ke kroku, který ve finále vedl k jisté degradaci jeho vlivu. Šlo o to, že přenášel pravomoci z plén na Stálý výbor, který byl sestaven z 24 členů ve smyslu těsné převahy vládní koalice. Ten se poprvé sešel 7. června 1920 a v našem systému začal hrát roli jakéhosi malého parlamentu.⁹⁰

V této době také začalo být patrné, že volby za dané situace přinesly jediného vítěze, schopného vytvořit většinu v zákonodárných sborech. Bylo to pět stran původní

⁸⁶ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 116.

⁸⁷ Složení druhé Tusarovy vlády. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/vlastimil-tusar-2/prehled-ministru-24665/>>.

⁸⁸ Prof. August Neagle byl rektorem německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Viz KÁRNÍK, Z. (2003). *České země*, s. 128-129.

⁸⁹ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*. Praha: Lidové noviny, s. 1172.

⁹⁰ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 118-119.

všenárodní koalice – sociálně demokratická strana, národní demokracie, lidovci, agrárníci a národní socialisté. Tak začalo zatím spíše intuitivně, než programově vznikat uskupení, později známé jako tzv. Pětka.⁹¹ Jejím vznikem se pak budu zabývat v samostatné kapitole č. 3 věnované tomuto mimoparlamentnímu orgánu.

Kromě domácí politické situace se Tusarův kabinet zaměřoval i na zahraniční politiku. Nejdříve se pozornost upírala na situaci v Rusku, kde od roku 1920 probíhala vláda sovětů, poté se přesunula do Německa, kde byla v Porúří vyhlášena sociálními demokraty a komunisty generální stávka, aby nakonec došlo k obratu ve francouzské zahraniční politice. Nejvíce se však československé politické elity obávaly situace v Polsku, kde se pod vedením Józefa Piłsudského⁹² vedla „válka“ za obnovu tzv. Velkého Polska.⁹³ V tomto směru byla největším sporným bodem s Československem oblast Těšínska, kde stále ještě nebyla situace plně stabilizovaná.⁹⁴

Vyvrcholením československého diplomatického úsilí bylo podepsání obranné smlouvy v Bělehradě mezi Československem, Královstvím SHS a Rumunskem v srpnu 1920.⁹⁵ Tato smlouva se stala základem později zformované Malé dohody.⁹⁶

Politická situace uvnitř Československé republiky se začala rapidně zhoršovat. Marxistická levice prudce nabírala na síle a stále více stupňovala své požadavky. Její hlavní představitel, Bohumír Šmeral, se téhož roku vrátil z Ruska, kde mimo jiné jednal s V. I. Leninem a definitivně se nadchl pro komunistickou myšlenku. Rozhodující v této chvíli byl tedy stranický boj uvnitř sociální demokracie, kterou chtěl Bohumír Šmeral ovládnout a s její pomocí dovést československý stát k socialismu.⁹⁷

Začalo být tedy patrné, že bez jednotné sociální demokracie je rudozelená koalice neschopná dalšího společného postupu, a proto po poradě s prezidentem dne 8. září na jeho letním sídle v Hluboši bylo dohodnuto, že Tusarova vláda podá demisi a bude ustavena vláda úřednická.⁹⁸

⁹¹ KLÍMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 120.

⁹² Józef Piłsudski byl polský revolucionář a obnovitel svobodného Polska. V letech 1918-1922 zastával funkci náčelníka polského státu, později stál několikrát v čele úřadu vlády a stal se tak až do své smrti v roce 1935 faktickým vládcem Polska.

⁹³ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 130-132.

⁹⁴ Dohoda o rozdělení Těšínska byla podepsána až 28. července 1920 na konferenci ve Spa.

⁹⁵ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 133.

⁹⁶ Malá dohoda bylo vojensko-politické spojení v letech 1921-1939 složené z Československa, Královstvím SHS a Rumunsku, výrazně podporované Francií. Jejím cílem bylo udržet pořádek ve střední a jihovýchodní Evropě daný výsledkem Pařížské mírové konference, zabránit obnově Rakouska-Uherska a hlavně čelit maďarským snahám o revizi trianonského míru.

⁹⁷ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 134-135.

⁹⁸ KLÍMEK, A. (2000). *Velké dějiny*, s. 201.

2.3. Úřednická vláda Jana Černého

Ustavení úřednické vlády bylo vítaným východiskem pro prezidenta Masaryka, který tento způsob řešení nastalé krize upřednostňoval. Přestože úřednické vlády nebyly protiústavní, byly podle historičky Evy Broklové proti duchu parlamentní ústavy.⁹⁹ Otázkou však zůstávalo, kdo se stane předsedou takového kabinetu. V potaz přicházelo několik kandidátů. Nakonec byl na doporučení Vlastimila Tusara jmenován Jan Černý, dosavadní prezident moravské zemské správy, který se kromě funkce předsedy vlády ujal i postu ministra vnitra. Nová vláda byla oficiálně jmenována 15. září 1920 a fungovala více než rok, tedy do 26. září 1921.¹⁰⁰ Ministři, kterých bylo celkem sedmnáct, byli formálně nestranní, ovšem většinou dosazení politickými stranami. Podporu získával tento kabinet hlavně od pěti státoporných stran, které v této době začaly naplno prosazovat svou politiku pomocí mimoparlamentní Pětky. Proto je tato etapa v Československých dějinách označována jako období, kdy byla Pětka hlavní rozhodující orgán, který *de facto* řídil chod státu.

V této době se také ještě více vyhrotila situace kolem radikální levice. Její zástupci pořádali generální stávky a pochody a naplno projevovali nesouhlas s nově ustanovenou vládou. Krize vyvrcholila 14. – 16. května 1921, kdy se konal první ustavující sjezd Komunistické strany Československa, která vznikla z odtrženého krajně levicového křídla Československé sociálně demokratické strany dělnické.¹⁰¹

Začátek roku 1921 byl také silně poznamenán vážnou nemocí prezidenta T. G. Masaryka. Zprvu se jednalo jen o nachlazení, později se však jeho stav zásadně zhoršil, což vyvolalo obavy o možném blízkém úmrtí. Z toho důvodu také naplno vypukly debaty o možném Masarykově nástupci. Masarykem prosazovaný Edvard Beneš však stále neměl jistou podporu a proto se očekávalo, že boj o prezidentský post bude komplikovaný. Naštěstí se postupem roku Masarykův stav zlepšil natolik, že mohla tato otázka ještě zůstat nedořešena.

Úřednická vláda Jana Černého byla už od první chvíle ustavena jako vláda prozatímní. Proto, když byly jejím působením schválené a provedené nutné nepopulární

⁹⁹ BROKLOVÁ, E. (1992). *Československá demokracie*, s. 44.

¹⁰⁰ Složení úřednického kabinetu Jana Černého. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/jan-cerny-1/prehled-ministru-24664/>>.

¹⁰¹ KLIMEK, A. (2000). *Velké dějiny*, s. 226.

kroky, bylo jasné, že její čas se nachýlil ke konci. Zároveň na základě těchto opatření, byla úřednická vláda velmi neoblíbenou i u občanů, což Československé politice taktéž neprospívalo. V průběhu srpna 1921 tedy začalo vyjednávání o možné podobě budoucí vlády. Jako nový předseda kabinetu byl navrhován Antonín Švehla, předseda agrární strany. Zde však jednání zkrachovala, a tak na řadu přišel druhý vážný kandidát – Edvard Beneš. Ten se nakonec, po tvrdém vyjednávání na půdě Pětky, stal dne 26. září 1921 premiérem a podúřednickou vládou v zádech.¹⁰²

3. Pětka

„Byla to nejspornější instituce československé politiky a bylo na ni nakupeno mnoho hany i chvály. Hany ostatně daleko více než chvály. Podle našeho úsudku zcela neprávem. Zásluhy Pětky mnohonásobně převýší v očích nestranného a tehdejších bojů vzdáleného historika její pochybení... Ona spousta hany, jež na Pětku byla nakupena, vyplývala však zejména z toho, že nebylo možno vymyslet způsob, jak ji ochránit před posuzováním lidí, kteří právo krajně svobodného rozčílování kladou nad všechny povinnosti, a takových, kteří ještě ani po letech nedorostli k pochopení základních úkolů, jež tehdy před Pětkou stály.“¹⁰³

3.1. Předobraz Pětky

Již za doby habsburské monarchie bylo z důvodu národnostní a stranické heterogenity obtížné dojít k potřebnému konsenzu, a to jak na půdě vídeňském parlamentu, tak v zemských sněmech. Díky tomu často docházelo k patovým situacím, které ústily až v nečinnost parlamentu či zemského sněmu. I proto se zvyšovala potřeba hledat netradiční způsoby, jak vzniklé politické a nacionální konflikty řešit.

V první fázi tak vznikaly zvláštní sněmovní komise či výbory složené ze zástupců politických stran, které měly protichůdné názory. Šlo o jakési dohádovací výbory s vlivem na parlamentní jednání a rozhodování, které však ne vždy byly zakotveny v tehdejších

¹⁰² KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 181-189.

¹⁰³ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1387.

zákonech. Takovým orgánem pak byla za první republiky i Pětka. Za její předobraz bychom podle historika Jiřího Malíře mohli považovat některé orgány, které vznikaly na moravském zemském sněmu ze zástupců politických stran.¹⁰⁴

První, které Jiří Malíř ve své práci zmiňuje, je permanentní jednadvacetičlenný vyrovnávací výbor zřízený roku 1889 a následně další podobná uskupení z let 1912 a 1914. Výbor byl rovnoměrně složen vždy ze sedmi zástupců moravských Čechů, sedmi Němců a sedmi zástupců velkostatkářské kurie.¹⁰⁵ Zastoupení všech zájmových a politických uskupení vyjadřoval zájem na nalezení společného konsenzu a zároveň zaručoval, že přijaté výsledky budou akceptovány a zůstanou závazné. V prospěch této myšlenky hovoří i skutečnost, že vyrovnávací výbor de facto dohodl podmínky, za jakých bylo realizované Moravské vyrovnání z roku 1905.¹⁰⁶

Druhý, tentokrát pětadvacetičlenný permanentní vyrovnávací výbor byl zvolen při zasedání sněmu na přelomu let 1911 a 1912. Tento výbor byl rozdělen do čtyř subkomisí, které měly za úkol připravovat kompromisní návrhy, se kterými bude souhlasit sněmovní většina. Oproti prvnímu výboru z roku 1889 byly veškeré návrhy předem projednány na půdě tzv. Sedmičky. Tento orgán byl složený ze zástupců jak českých, tak německých politických stran, ale i zástupců velkostatkářské kurie.¹⁰⁷ Rozhodování v Sedmičce bylo oproti rozhodování v pětadvacetičlenném výboru rychlejší a nalezení kompromisu bylo jednodušší. Ve prospěch rychlého nalezení konsenzu bylo i ustanovení o důvěrnosti jednání, což můžeme později naléznout i v případě Pětky.

Fungování tohoto nového orgánu se záhy ukázalo jako velmi efektivní. Sedmička na přelomu roku 1911 a 1912 předem dojednala zásady pracovního programu pro další sněmovní zasedání a zároveň schválila zásady pro přijetí rozpočtu na rok 1912. Ze Sedmičky se tak pomalu stával velmi vlivný orgán, a to i navzdory tomu, že neměl oporu v jednacím řádu sněmu. Její činnost však byla závislá na dané sněmovní periodě, která končila volbami roku 1913.¹⁰⁸

Po volbách, na zasedání zemského sněmu roku 1914, pak byla činnost permanentního vyrovnávacího výboru obnovena. Jeho struktura byla totožná jako u

¹⁰⁴ MALÍŘ, J. (2007). Na cestě k Pětce. K politické kultuře a parlamentárním mechanismům regulace konfliktů před r. 1914. In *Per saecula ad tempora nostra*. Praha: Historický ústav AV ČR, s. 766.

¹⁰⁵ MALÍŘ, J. (2007). *cit.d.*, s. 767.

¹⁰⁶ Moravské vyrovnání je název pro čtyři zemské zákony přijaté roku 1905 na Moravě. Tyto zákony zaručovaly rovnoprávné postavení moravských Čechů a Němců v zemi a řešily národnostní rozpory mezi oběma národy.

¹⁰⁷ MALÍŘ, J. (2007). *cit.d.*, s. 767.

¹⁰⁸ MALÍŘ, J. (2007). *cit.d.*, s. 769.

předchozího pětadvacetičlenného výboru z roku 1911. Zároveň také vzniká obdobný orgán jako předchozí Sedmička, tzv. Devítka. Ta brzy přesvědčila o svých schopnostech, když v roce 1914 dospěla k tajné dohodě, která vedla k hladkému průběhu sněmovních jednání v letech 1914 až 1918. Tento orgán, stejně jako Sedmička, uměl hledat efektivní řešení nashromážděných problémů a tím pádem udržovat zemský sněm v chodu.¹⁰⁹

Mimoparlamentní a mimoústavní orgán, jakým byla Pětka, měl v určitých ohledech velmi podobné rysy jako uskupení jmenovaná výše. Přestože k jejím hlavním úkolům nepatřilo řešení národnostních otázek, hledání konsensu a napomáhání k hladkému fungování parlamentu se stejně jako u Sedmičky a Devítky mezi ně řadit dalo. Na závěr, pak můžeme říci, že Pětka tvořila stejně jako před ní Sedmička a Devítka, jistou vývojovou linii z hlediska politické kultury v českých zemích.¹¹⁰

3.2. Vznik Pětky, její složení a zakotvení v systému první republiky

Pětka byla mimoparlamentní, mimovládní a mimoústavní orgán působící ve 20. letech první československé republiky, jejímž hlavním úkolem byla koordinace činnosti tehdejších politických stran ve snaze dojít, bez zbytečných hádek a průtahů, ke společnému konsenzu.

Vznik tohoto koordinačního uskupení můžeme podle Ferdinanda Peroutky hledat již na podzim roku 1920. V té době v Československu vládl úřednický kabinet Jana Černého, který se ovšem nemohl naplno spoléhat na podporu parlamentu. Proto, snad na popud samotného premiéra, byl ze státotvorných politických stran utvořen užší orgán, který měl být pojítkem mezi vládou a Národním shromážděním. K upevnění vlivu Pětky pak přispěla nemoc prezidenta Masaryka, které propukla v lednu 1921 a trvala v podstatě až do května téhož roku. Jak píše Peroutka ve svém díle „téměř u lože Masarykova, rokovala Pětka tehdy i o tom, kdo se má stát jeho nástupcem“.¹¹¹

Tuto představu však vyvrací historik Antonín Klimek, který je zastáncem názoru, že v té době se Pětka, instituce pěti vůdců hlavních politických stran, teprve formovala. Je

¹⁰⁹ MALÍŘ, J. (2007). *cit.d.*, s. 770-771.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1388.

sice faktem, že bylo na hrad k nemocnému prezidentovi sezváno několik čelních politiků, ale rozhodně nemůžeme mluvit, že by se jednalo o zástupce Pětky.¹¹²

V pozadí vzniku Pětky stojí v první řadě snaha udržení nového státu. V té době se začal naplno projevovat nesouhlas německých stran se vznikem a fungováním Československa a právě tento tlak svedl státotvorné československé strany ke spolupráci. Ovšem nebyla to jenom německá menšina a její zástupci, ale zároveň i nově vznikající komunistická strana, proti které se bylo třeba vymezit. Lze tedy říci, že Pětka prvotně nevznikla s cílem získat a uzurpovat moc, ale chránit první republiku před nesystémovými stranami a jejich desintegračními kroky.

Skutečnou Pětku tvořili předáci pěti nejsilnějších československých státotvorných stran. Členové byli Rudolf Bechyně ze sociálně demokratické strany, Alois Rašín za stranu národních demokratů, Jan Šrámek za lidovce, Jiří Stříbrný za stranu československých národních socialistů a za agrárníky Antonín Švehla, který byl zároveň nejsilnějším mužem tohoto uskupení. V tomto složení fungovala Pětka až do roku 1923, kdy byl spáchán atentát na Aloise Rašína, a kterého následně nahradil Karel Kramář.¹¹³

Ovšem na počátku působení tohoto mimoparlamentního orgánu, konkrétně na jaře 1921, se zdálo, že nemá šanci se na tehdejší politické scéně uchytit. Její členové nebyli schopni postupovat cestou konsenzu a místo toho vnášeli do jednání chaos, který vládl na půdě parlamentu. Nemožnost dohodnout se na finančním a zásobovacím plánu postupně vedla k vystoupení Aloise Rašína z Pětky a následné ukončení její činnosti. Obnovená Pětka se znovu začala scházet na podzim roku 1921. Stává se z ní uskupení konsolidovanější, které je schopno dojít ke koaličnímu kompromisu a které spěje téměř k úplné moci ve státě.¹¹⁴

Všechna jednání Pětky se na přání Antonína Švehly konala za zavřenými dveřmi.¹¹⁵ Z toho důvodu byly taktéž cesty k finálním kompromisům veřejnosti skryty. Jeden z mála dokumentů, který se dostal k širšímu povědomí, jsou jakási pravidla jednání vycházející z nutnosti shody a prosazení přijatých kompromisních rozhodnutí v parlamentu. Tato dohoda byla sepsána začátkem roku 1921 (dokument není datován) a obnovena s nástupem Benešovy poloúřednické vlády. Začínala: „*Sdružené strany se shodují v tom, že ku provádění ujednaného programu pracovního, k zabezpečení jednotlosti a vzájemné*

¹¹² Jednalo se o politiky: Tomáška, Bechyněho, Tusara, Frankeho, Práška, Rašína, Šrobára, Šrámka a premiéra Černého. Viz KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 152.

¹¹³ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 288.

¹¹⁴ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1388-1393.

¹¹⁵ Historie.cs: *Masaryk a velká Pětka*. 2008. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/208452801400026/>>.

lokálnosti, jakož i k zamezení všech nesrovnalostí musí býti dosazen výkonný výbor sdružených stran jakožto exekutivní orgán koalice... Sdružené strany přijímají veškerá práva i veškeré závazky plynoucí ze souručenství, utvořeného za účelem parlamentní většiny a ústavně zodpovědné vlády ve státě.¹¹⁶ Tento exekutivní orgán koalice měl být původně složen z dvaceti pěti členů - z každé strany dva zástupci poslanců, jeden zástupce senátu, vlády a výkonného výboru sdružení strany. Pravá Pětka se pak redukovala na užší pětičlennou komisi zástupců vedení stran.

V díle Ferdinanda Peroutky je pro lepší přiblížení okolností vzniku Pětky uveden článek jejího člena, Rudolfa Bechyně z roku 1922. Tento článek má titul „*Nebezpečí tří set*“ a pojednává o tom, že Pětka byla vytvořena za účelem potlačení chaosu v parlamentu jako její vůdce. I na tomto příkladu Peroutka obhajuje vznik a působení Pětky jakožto orgánu, který měl za úkol omezovat stranický egoismus a vštípil stranám koaliční zásady. Doslovně pak říká, že „*Pětka byla dílnou specialistů na kompromis*“.¹¹⁷ Další pozitivum, které Pětka přinesla, bylo zavedení disciplíny do stran, která přispěla k stabilizaci vlád a situaci ve státě obecně.¹¹⁸

Přínos Pětky zpočátku oceňoval i prezident T. G. Masaryk a dokonce by se dalo říci, že vznikla na jeho opětovanou iniciativu. Za zásluhu jí připisoval stabilizaci poměrů v parlamentu a schopnost dojít ke kompromisu. Když pak na jaře 1921 odjížděl po své nemoci do Itálie, nazval Pětku „státní radou“.¹¹⁹ To ovšem netušil, že v době jeho nepřítomnosti se Pětka plně chopí nabízené příležitosti a na čas se stane nejmocnějším orgánem v republice.

3.3. Působení Pětky v rámci prvorepublikového systému

3.3.1. Působení Pětky za úřednické vlády Jana Černého

Úřednická vláda premiéra Jana Černého byla ustavena 15. září 1920 a trvala do 26. září 1921.¹²⁰ Dnes je na toto období nahlíženo jako na období eskalace vnitrostátních problémů spojených se vznikem komunistické strany a neustávajícími požadavky ze strany

¹¹⁶ KLÍMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 153.

¹¹⁷ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1393.

¹¹⁸ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1392-1393.

¹¹⁹ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1395.

¹²⁰ Doba trvání úřednické vlády Jana Černého. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/jan-cerny-1/prehled-ministru-24664>>.

německé menšiny. Toto období, převážně pak druhý poločas úřednické vlády, je také spojováno s nástupem mimoústavního mocenského orgánu nazvaného podle počtu jeho členů – Pětky. Vznik tohoto uskupení byl popsán výše spolu s jejími představiteli, předáky nejsilnějších československých státotvorných stran. Nyní bych se chtěla zaměřit na konkrétní kroky, které Pětka během první Černého vlády vykonala.

Nejdříve je nutné říci, že zpočátku tato úřednická vláda neměla širokou podporu v parlamentu. Až později si členové Pětky uvědomili, snad i z části na popud samotného premiéra, že je to dobrý nástroj, který mohou využít ve svůj prospěch. Fungování tohoto kabinetu pak probíhalo na principu, že co se v Pětce domluví, předá se některému z ministrů, který výsledný konsenzus přednese v parlamentu a většina, prezentovaná právě Pětkou, návrh odsouhlasí. Je tedy patrné, že v tento moment a zvláště za nepřítomnosti prezidenta Masaryka, který byl nemocen a později pobýval v zahraničí, se v rukou Pětky koncentrovala nevídaná moc. Toho také uměla pětice mužů využít, což bylo patrné při přijímání nových, často nepopulárních zákonů.

Od počátku bylo patrné, že zástupci občanských stran – Rašín, Švehla a Šrámek mají v Pětce navrch.¹²¹ To se ukázalo i v osobním sporu Antonína Rašína s tehdejším ministrem financí Karlem Englišem.¹²² Karel Engliš začal na jaře roku 1911 pracovat na návrhu daňové reformy, která počítala se zaváděním nových daní a se zvyšováním těch stávajících.¹²³ To však odmítal Alois Rašín s tím, že současná míra zdanění je postačující a není třeba nic měnit. Díky svému postavení pak přesvědčil zbytek členů Pětky a tento Englišův návrh byl sněmovnou zamítnut. Na základě tohoto incidentu podal Karel Engliš v březnu roku 1921 demisi, která byla následně prezidentem přijata.¹²⁴

Jako ukázka direktivního chování Pětky nám může déle posloužit podání návrhu o stavebním ruchu, který měl vyřešit nastalou bytovou krizi. Zástupci Pětky se při tajných jednáních, na kterých nebyli přítomni ani členové vlády, usnesli na rámcovém zákoně, který vnutili poslancům ke schválení. Tento zákon uvolňoval poměry ve stavebním ruchu a byl jasným vítězstvím občanských stran zastoupených v Pětce. Překotnost a způsob jakým byl zákon schválen, se však nelíbil senátu. Ten proto s mnoha pozměňovacími návrhy vrátil zákon do dolní komory parlamentu k přepracování. Na tento náznak odporu však

¹²¹ Posílení pozice občanských stran souvisí s oslabením sociální demokracie, které přišlo s jejím rozkolem a následným vznikem komunistické strany.

¹²² Karel Engliš byl významný český ekonom a politik. Do roku 1925 byl členem národní demokracie, kdy ji však opustil a připojil se k nově vzniklé Národní straně práce. Spolu s Aloisem Rašínem se podílel na měnové reformě poválečného Československa. Působil jako ministr financí v šesti vládách.

¹²³ ŠETŘILOVÁ, J. (1997). *Alois Rašín. Dramatický život českého politika*. Praha: Argo, s. 104.

¹²⁴ KLÍMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 157-158.

Pětka reagovala zmobilizováním poslanecké sněmovny a přijetím zákona kvalifikovanou většinou v původním znění.¹²⁵

Neméně důležitý zákon připravený z dílny Pětky byl zákon proti teroru. Ten byl přijat 6. srpna 1921 a měl za úkol potlačit teror sociální, národnostní a náboženský. Ve své podstatě se však strany Pětky vymezovaly tímto zákonem hlavně proti komunistům.¹²⁶

Dalším krokem Pětky bylo mimo jiné ukončení tzv. socializace,¹²⁷ která byla prosazována Tusarovou vládou a prezidentem Masarykem. K tomu docházelo již během roku 1921 a úplně bylo od této myšlenky upuštěno v roce 1922.¹²⁸

V té době již bylo patrné, že úřednické vládě se podařilo splnit její hlavní cíle - obnovení pořádku a postupnou stabilizaci státu. Přesto s postupujícím létem roku 1921 začala mít mnoho odpůrců, kteří se rekrutovali jak ze strany ctižádostivých politiků, tak obyčejných občanů. Těm mimo jiné vadilo přijímání mnoha nepopulárních kroků, za kterými ovšem v pozadí stála Pětka, nikoliv premiér Černý a jeho kabinet. Právě velká moc Pětky, kterou získala za úřednické vlády, vedla Hrad, potažmo Beneše a Masaryka, k tomu, aby sami měli zájem na ukončení fungování Černého kabinetu. Ten byl navíc již od doby jmenování prezidentem v srpnu 1920 brán jako zatímní a tudíž mu byl vyměřen jen krátký život.¹²⁹

Politické strany však samy přispívaly k tomu, aby byla úřednická vláda vnímána veřejností negativně a aby sama volala po vzniku čistě parlamentní vlády složené ze zástupců jednotlivých partají. To se jim dařilo jak hanobícími články v novinách, tak osobními útoky proti jednotlivým ministrům.¹³⁰

Členové Pětky se tedy postupně připravovali na vstup do vlády. Jediná strana, která zprvu váhala, byla stále značně oslabená sociální demokracie. Přesto se nakonec rozhodla pro vstup. Kdo však měl být z nového kabinetu i nadále vyčleněn, byli zástupci Němců, kteří nebyli shledáni vhodnými ke spoluprádě.¹³¹ I samotní členové Pětky si kladli podmínku, za které jsou ochotni utvořit novou vládu. Tou byla přímá účast Antonína

¹²⁵ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1450.

¹²⁶ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1510-1511.

¹²⁷ Myšlena socializace viz Stenoprotokol z 99. schůze Národního shromáždění ze dne 16. prosince 1919. Dostupný z: <<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/099schuz/s099003.htm>>.

¹²⁸ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 148-149.

¹²⁹ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 181-182.

¹³⁰ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1512-1513.

¹³¹ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1514-1516.

Švehly jako budoucího premiéra. Ten však kvůli své nemoci odmítl, což vedlo k rozhodnutí, že nový kabinet nakonec nebude sestaven ze zástupců Pětky.¹³²

Jako o dalším možném nástupci Jana Černého v premiérském křesle se začalo mluvit o Edvardu Benešovi. Tento kandidát byl podporován především Hradem, ale překvapivě i Pětkou. Ta doufala, že Beneš nebude na tento post stačit a sám se zdiskredituje.¹³³ Po dlouhém jednání byla tedy nakonec dne 26. září 1921 ustavena poloúřednická vláda v čele Edvardem Benešem.¹³⁴

3.3.2. Působení Pětky za poloúřednické vlády Edvarda Beneše

Složení nového kabinetu v čele s Edvardem Benešem, který nadále působil i jako ministr zahraniční, odpovídalo typu poloúřednické vlády. Poloúřednické z důvodu toho, že v ní působili jak zástupci státotvorných politických stran, tak odborníci. Mezi odborníky, kteří působili v Benešově vládě, byl mimo jiné i jeho předchůdce Jan Černý, který se ujal postu ministra vnitra. Jediný člen Pětky, který vstoupil do vlády, byl lidovec Jan Šrámek, který obsadil křeslo ministra železnic.¹³⁵

Edvard Beneš se již od počátku svého působení v premiérském křesle systematicky snažil o snižování vlivu Pětky na chod státu. Jiří Stříbrný se dokonce domníval, že Edvard Beneš přijal post předsedy vlády hlavně z důvodu toho, aby mohl Pětku postupně odstříhnout od jejího mocenského postavení, převážně na úkor Hradu.¹³⁶

V tento moment Pětka na čas ustoupila do pozadí. Důvodem byla hlavně prohlubující se nemoc Antonína Švehly a jeho odjezd na léčebnou kúru do Itálie. Ještě na podzim roku 1921 pak vznikla osmnáctičlenná parlamentní komise vládních stran. Tento orgán byl složen po třech zástupcích z každé z pěti vládních stran a jedním zástupcem z každé slovenské strany. Záhy po svém vzniku si tato parlamentní komise zvolila užší pětičlenný výbor, v kterém ovšem byli zastoupeni opět členové Pětky.¹³⁷

¹³² ŠETŘILOVÁ, J. (1997). *cit.d.*, s. 106-107.

¹³³ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 148-149.

¹³⁴ Složení poloúřednické vlády Edvarda Beneše. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/edvard-benes/prehled-ministru-24663/>>.

¹³⁵ Složení Benešovi vlády. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/edvard-benes/prehled-ministru-24663/>>.

¹³⁶ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 186.

¹³⁷ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1527.

Na přelomu roku 1921 a 1922 se pak prohloubily osobní spory mezi Edvardem Benešem a Aloisem Rašínem. Nejenže se Benešovi nelíbilo, jak velký vliv má Alois Rašín na ministra financí Augustina Nováka, ale zároveň mu vyčítal i nemístné výpady proti jeho osobě v Národních listech. K jejich usmíření následně docházelo jen velmi pomalu a to jak za pomoci prezidenta Masaryka, tak Antonína Švehly.¹³⁸

Za vlády premiéra Beneše zároveň docházelo k narůstajícím rozporům mezi T. G. Masarykem a Pětkou. Jelikož byl Edvard Beneš Masarykovým korunním princem,¹³⁹ prezident jen těžko snášel výpady Pětky proti němu. V Pětce pak Masaryk začal vidět přímého konkurenta Benešovi, který byl stále vnímán jako Masarykův nástupce v prezidentském křesle. V této době, taktéž došlo k pošramocení vztahů mezi ním a Antonínem Švehlou, který byl dříve na Hradě vítaným a častým hostem. Sám Beneš však tomuto nahrával svým chováním, kdy prezidenta schválně mylně zpravoval a štvál ho proti Pětce.¹⁴⁰

Stejně jako úřednická vláda Jana Černého, tak tato Edvarda Beneše byla brána pouze jako prozatímní, jako jakýsi předstupeň kabinetu čistě parlamentního. O jeho výměně se tedy začalo mluvit již začátkem roku 1922. Přestože sám Beneš začal vyhrožovat demisí, k jeho odchodu nakonec nedošlo. Jaro téhož roku je pak poznamenáno různými pletichy, jak ze strany Pětky, tak Hradu. Sám Masaryk si již začal vytvářet případné koalice a obsazovat jednotlivá ministerstva podle svého vkusu. Křeslo premiéra pak začal nabízet hned několika kandidátům, ovšem bez příslušné odezvy.¹⁴¹

Během roku 1922 se měly konat druhé obecní volby. Tento fakt však chtěla Pětka za každou cenu zvrátit. Nejenže se jednotlivé státoporné strany bály poklesu voličstva, ale zároveň se obávaly vzniku nových stran a uskupení, které by je mohly připravit o hlasy voličů. Proto byl v červnu 1922 odhlasován Národním shromážděním zákon, který komunální volby odkládal o jeden rok. Tento zákon o odložení obecních voleb byl první výjimečný zákon, jehož hlavním úkolem bylo ochránit koalici před možným rozpadem.¹⁴²

Situace se však začala vyhrocovat, zvláště pak v momentě, kdy prezident Masaryk pobýval v zahraničí. Bez jeho přímé autority a vlivu se členové Pětky snažili převzít plnou moc nad Benešovým kabinetem. Tato skutečnost následně vedla k tomu, že v září 1922 se zástupci Pětky sešli, aby probrali podobu nové, tentokrát již parlamentní vlády. Tento krok,

¹³⁸ ŠETŘILOVÁ, J. (1997). *cit.d.*, s. 107-109.

¹³⁹ Korunním princem ve smyslu následovnictví na postu prezidenta republiky.

¹⁴⁰ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 196.

¹⁴¹ Mezi nimi byl například Antonín Švehla, Přemysl Šámal, Rudolf Bechyně či Alois Rašín. Viz KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 202-205.

¹⁴² PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1611-1614.

zpočátku vedený za zády premiéra Beneše, vyústil v demisi jeho kabinetu a ustavení vlády nové pod vedením agrárníka Antonína Švehly.¹⁴³

3.3.2. Působení Pětky za druhé vlády všenárodní koalice

Dne 7. října 1922 byla prezidentem jmenována nová vláda v čele s Antonínem Švehlou. Tento kabinet se skládal ze zástupců státoporných stran, které již od vzniku Československé republiky tvořily tzv. všenárodní koalici. Jednalo se čistě o vládu tvořenou členy československých stran, jelikož Edvard Beneš, který i nadále zastával post ministra zahraničí, vstoupil v roce 1923 do strany národních socialistů. V této vládě pak zasedli všichni členové Pětky. Antonín Švehla jako její předseda, Alois Rašín jako ministr financí, Jiří Stříbrný jako ministr železnic, Rudolf Bechyně obsadil post ministra školství a národní osvěty a Jan Šrámek se stal ministrem veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy.¹⁴⁴

Švehlův kabinet, složený ze všech členů Pětky, se považoval za vládu silnou s úmyslem vydržet u moci, jak nejdéle to půjde. A opět, přestože byl utvořen širší rozhodovací orgán složený z pětadvaceti členů, Pětka převzala veškerou rozhodovací moc do svých rukou. Tato vláda si dala za úkol nastolit pevný kurs a stát se na dlouhou dobu stabilním útvarem, což se jí také povedlo. Taktéž všenárodní koalice, o kterou se opírala, časem vyžrála a ustálila se ve své pevné podobě.¹⁴⁵

Nová vláda nastupovala v době vrcholící hospodářské krize. Největším problémem, byla nezaměstnanost, která v lednu roku 1923 překročila hranici 440 tisíc nezaměstnaných. Příznivé hospodářské situaci pak nenahrávala ani tvrdá deflační politika vedená Aloisem Rašínem. Ta vedla ke snížení exportu, což mělo neblahý dopad na domácí ekonomiku. Hůře než české země na tom bylo Slovensko, které muselo přistoupit k poklesu výroby, někdy až o 40 %. Výše zmíněné faktory vedly ke snižování mezd, na což odpovídali dělníci vstupem do odborů a stupňujícími se stávkami.¹⁴⁶

Na začátku roku 1923, konkrétně 5. ledna, byl na ministra financí Aloise Rašína spáchán atentát, kterému po šesti týdnech podlehl. Pachatelem byl mladý anarchokomunista Jiří Šoupal, který byl za svůj čin odsouzen k osmnácti letům odnětí

¹⁴³ KLÍMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 228-231.

¹⁴⁴ Složení první vlády Antonína Švehly. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/antonin-svehla-1/prehled-ministru-24662/>>.

¹⁴⁵ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1624-1627.

¹⁴⁶ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 229.

svobody.¹⁴⁷ Tato nečekaná událost otřásla nejen celou politickou reprezentací, ale i veřejností. Na politické scéně zbyla po Aloisi Rašínovi velká mezera, která se jen těžko zaplňovala. Na jeho místo v Pětce nastoupil Karel Kramář, který však neměl dostatek vlastností pro činnost v ní. Ani jeho nástupce na postu ministra financí Bohdan Bečka nedosahoval jeho kvalit. Příмым důsledkem atentátu na Aloise Rašína, byl pak Zákon na ochranu republiky (č. 50/1923 Sb. z. a n.).¹⁴⁸

Hospodářská situace se v Československu s postupujícím rokem 1923 začala stabilizovat a zlepšovat. To se však nedalo říci o politické scéně, kde došlo k vyhocení vztahů, jak se zástupci německé menšiny, tak komunisty. V první polovině 20. let zároveň vznikala první fašistická uskupení, jako bylo Národní hnutí či Červenobílí. Nejenže byla vláda ohrožována výpady zvenčí, zároveň začaly narůstat spory mezi jednotlivými stranami. Proti sobě stálo občanské a socialistické křídlo Pětky. Agráři začali prosazovat v zájmu venkova pevná agrární cla, což se však nelíbilo socialistům, kteří naopak prosazovali velkorysé sociální pojištění výhodné převážně pro obyvatele měst. Tyto spory, smrt Aloise Rašína, nemoc Antonína Švehly a Rudolfa Bechyněho a zranění Jana Šrámka, který navíc musel odjet na čas do Vatikánu, způsobily dočasné přerušování jednání Pětky. Nepřítomnost či indispozice členů Pětky pak vyústila v situaci, kdy vláda i parlament přestávaly fungovat a vyřizování jejich agendy se začalo zadržávat.¹⁴⁹

Obnovená Pětka se začala znovu scházet začátkem léta roku 1923. První zkouška, před kterou stála, byly komunální volby, které probíhaly od září téhož roku do června 1924. Jelikož se všennárodní koalice obávala ztráty většiny a vítězství komunistů, výsledky těchto voleb nebyly nikdy publikovány jako celek. Je pravdou, že komunistická strana se stala druhou nejsilnější stranou v zemi, ale volby vyhrála s více než jedním milionem hlasů strana agrární. Na rozdíl od roku 1919 dopadly obecní volby lépe pro občanské strany, které měly v celkovém součtu více hlasů jak strany socialistické.¹⁵⁰

První léta vlády všennárodní koalice byla taktéž poznamenána mnoha skandálními aférami. Mezi ty největší pak patří pád banky Bohemia či aféra Družstva hospodářských lihovarů.¹⁵¹ V této věci byl předseda družstva Karel Prášek, který byl zároveň předsedou senátu obviněn z korupčnictví. Na základě tohoto nařčení byl zbaven funkce a následně i

¹⁴⁷ ŠETŘILOVÁ, J. (1997). *cit.d.*, s. 123-127.

¹⁴⁸ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 234-235.

¹⁴⁹ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 272-288.

¹⁵⁰ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1811-1814.

¹⁵¹ Viz <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t4318_00.htm>.

senátorského mandátu. Tato aféra byla výjimečná hlavně v tom, že se v ní plně angažoval jak prezident Masaryk, tak Práškův spolustraník Antonín Švehla.¹⁵²

3.4. Rozpad Pětky a vznik tzv. Šestky, Osmy a Desítky

Již během roku 1923 docházelo k jednání mezi prezidentem Masarykem a zástupci národní demokracie.¹⁵³ Masaryk se všemožně snažil o odstavení Karla Kramáře z funkce předsedy strany. Když se mu tento krok nezdařil, začal tlačit na ostatní členy Pětky, aby vyloučili národní demokracii z vládní koalice. To však kategoricky odmítal Antonín Švehla, jehož koalice by po vyloučení poslanců a senátorů za národní demokracii ztratila v Národním shromáždění většinu.¹⁵⁴

Přestože si všenárodní koalice dokázala podržet většinu v obou komorách parlamentu, během roku 1924 začal být opět aktuální spor mezi agrárníky a socialisty. Agrárníci, s podporou lidovců, i nadále trvali na zvýšení obilních a obecně agrárních cel, což by prospělo zemědělcům, avšak způsobilo zdražení potravin. Proti tomu kategoricky stály socialistické strany, které zároveň prosazovaly nový zákon o sociálním pojištění. Oba tábory se nakonec dohodly, že pokud socialisté podpoří návrh o clech, schválí občanské strany zákon o sociálním pojištění. Tento zákon byl následně za podpory agrárníků přijat, avšak navýšení agrárních cel nikoli.¹⁵⁵

Nejen tento spor přispěl k rozporům uvnitř Pětky, ale velký podíl na tom měl i případný vstup Němců do vlády.¹⁵⁶ Tento krok byl podporovaný jak Hradem, tak premiérem Antonínem Švehlou, avšak proti stál Karel Kramář a Jiří Stříbrný. Zároveň se opět zhoršila hospodářská situace v zemi, což vedlo ke zdražování potravin. Toho se chopili komunisté, kteří svolávali masové protivládní demonstrace. Situace v zemi byla

¹⁵² KLÍMEK, A. (2000). *Velké dějiny*, s. 404-409.

¹⁵³ Mezi T. G. Masarykem a Karlem Kramářem pokračovaly neshody kvůli rozdílnému pohledu na zahraniční politiku, zejména pak ruskou otázku. Přesto se prezident Masaryk snažil např. přes Jaroslava Preisse naklonit Karla Kramáře na svou stranu, ovšem neúspěšně. Viz KLÍMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 292-294.

¹⁵⁴ KLÍMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, 291-297.

¹⁵⁵ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 370-372.

¹⁵⁶ Reprezentanti německé menšiny vstoupili až do třetího kabinetu Antonína Švehly v roce 1926 podporovaném tzv. panskou koalicí. Viz složení třetí vlády Antonína Švehly. Dostupné z: <<http://vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/antonin-svehla-3/prehled-ministru-24658/>>.

kritická. Jako jediným možným východiskem z nastalé krize byly předčasné volby do Národního shromáždění vypsány na 15. listopad 1925.¹⁵⁷

Ještě než se občané vydali k volebním urnám, stačily se poměry v koalici, potažmo Pětce ještě více zhoršit. Socialistické křídlo, které se začalo přiklánět k politice Hradu, již nemohlo s tím občanským najít společnou řeč. Zároveň sílila kritika prezidenta Masaryka na adresu Pětky, která se bránila útoky na Beneše a jeho zahraniční politiku. I v národní demokracii došlo ještě před volbami k rozkolu, kdy Jiří Stránský založil vlastní stranu pod názvem Národní strana práce. Ta byla podporována zbytkem Masarykových realistů – pokrokářů a českou inteligencí.¹⁵⁸

S demisí vlády všennárodní koalice 16. října 1925 pak přichází i konec mimoparlamentního uskupení – Pětky. Za jejím pádem stojí neschopnost docílit kompromisu, který byl již od počátku hlavní esencí jejího fungování. Největší podíl na tom dozajista měla roztržka ohledně agrárních cel a sociálního pojištění. Zároveň vědomí, že všennárodní koalice ztrácí podporu voličstva a narůstá vliv komunistů, nepřinesla do zasedání Pětky potřebný klid. Dokud stála Pětka v pozadí a nemusela brát politickou odpovědnost za své kroky, fungovala bez větších problémů. Ve chvíli, kdy vstoupili její členové do vlády, se však začaly vztahy mezi ní a Hradem vyhrocovat. Nejenže se začala protivit větší části politických představitelů, ale ztrácela i na popularitě u občanů. Zajisté jí neprospěla i personální změna, kdy byl za zavražděného Aloise Rašína přizván Karel Kramář, který nebyl schopen v rámci Pětky úspěšně působit. Na rozdíl od Aloise Rašína, který byl výrazný a schopný politik, se Karel Kramář celou svou politickou kariéru soustředil na osobní spor s T. G. Masarykem. Blížící se předčasné volby, pak programové rozdíly mezi socialistickým a občanským křídlem uvnitř Pětky ještě umocnily. Vyhrocení volebních kampaní pak jednotlivé státoporné strany naopak postavilo proti sobě. Největší strach z voleb měla sociální demokracie, spolu s národními socialisty, kteří se obávali velké ztráty voličů na úkor komunistů.

Předčasné volby z 15. listopadu 1925 tuto obavu socialistických stran potvrdily. Ve volbách do poslanecké sněmovny sice zvítězila strana agrární s 13,66 % hlasů, ovšem druhý nejvyšší počet hlasů 13,14 % obdržela právě komunistická strana. Dále následovali

¹⁵⁷ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 370-372.

¹⁵⁸ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 337-352.

lidovci a až za nimi sociální demokracie a národní socialisté. Úbytek hlasů taktéž zaznamenala národní demokracie, která získala 4 %.¹⁵⁹

Složení nového kabinetu byl prezidentem pověřen předseda vítězné strany Antonín Švehla. Jemu by však k získání většiny v dolní komoře parlamentu nestačilo spojení se stranami zastoupenými ve všenárodní koalici,¹⁶⁰ a proto do vlády přizval i stranu živnostenskou. S živnostníky měla jeho vláda 159 mandátů, což stačilo k ovládnutí poslanecké sněmovny. Po značných peripetiích při obsazování ministerských křesel, byla druhá Švehlova vláda jmenována 9. prosince 1925.¹⁶¹

Po nástupu nového kabinetu byl vytvořen nový orgán, který měl nahradit Pětku, tzv. Šestka. K jeho vytvoření však již nebyla taková politická vůle, jako k vytvoření Pětky, za což mohly spory, které nastaly na konci vlády všenárodní koalice mezi jednotlivými stranami. Zástupci jednotlivých stran již nebyli schopni dobrat se kompromisu, což činilo z Šestky vcelku nevýznamné uskupení. Opět se zde řešila otázka agrárních cel, nyní spojených s lidovci žádanými státními platy kněžím, která vnášela do koalice velké roztržky. Zároveň prohlubující se nemoc Antonína Švehly přinášela nejistotu do vládních řad. Bylo tedy jen otázkou času, kdy tato druhá vláda všenárodní koalice bude nucena odstoupit. Stalo se tak 18. března 1926, kdy byl sestavením nové úřednické vlády pověřen opět Jan Černý.¹⁶² V tuto chvíli byla ukončena i činnost Šestky.

Úřednická vláda Jana Černého byla však již v říjnu téhož roku nahrazena tzv. panskou neboli celně-kongruovou koalicí¹⁶³ složenou z občanských stran, respektive z politických subjektů napravo od středu. Tato třetí vláda Antonína Švehly byla zároveň význačná tím, že v ní poprvé zasedli i němečtí ministři. I za působení této vlády se podařilo vytvořit orgán podobný Pětce, respektive Šestce, tzv. Osmu. V ní se scházeli zástupci československých politických stran a přijímali nejdůležitější rozhodnutí. Na tato jednání však nebyli zváni představitelé německých politických stran, což vadilo nejen jim, ale i jejich voličům, kteří jim vytýkali, že neumějí prosadit své zájmy na půdě panské koalice.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Výsledky voleb do poslanecké sněmovny 1925. Dostupné z: <[http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/220060C7B9/\\$File/4219rr_9.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/220060C7B9/$File/4219rr_9.pdf)>.

¹⁶⁰ Strany všenárodní koalice získaly pouze 146 mandátů z 300, což nebyl dostatek k vytvoření vládní většiny. Viz KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 380.

¹⁶¹ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 381.

¹⁶² KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 364-373.

¹⁶³ Občanská koalice = tzv. panská koalice = celně-kongruová (1926-9), složená ze středo/pravicových, resp. nesocialistických stran bez ohledu na národnost.

¹⁶⁴ Historie.cs: *Masaryk a velká Pětka*. 2008. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/208452801400026/>>.

V únoru 1929 pak tento kabinet doznal změny na premiérském křesle, kdy velmi nemocného Antonína Švehlu vystřídal František Udržal.¹⁶⁵ Panská koalice pod jeho vedením však podala 27. října 1929, v den konání třetích parlamentních voleb, demisi. Ve volbách zvítězili opět agráři, jejichž předseda František Udržal sestavil tzv. širokou koalici, tvořenou jak občanskými, tak socialistickými stranami (ovšem bez komunistů) a zástupci Němců. Opět je vytvořen jakýsi užší rozhodovací orgán s předobrazem v Pětce tzv. Desítka.¹⁶⁶

Na závěr této kapitoly je potřeba říci, že uskupení založená na principu fungování Pětky, jako byla Šestka, Osma či Desítka, již nebyla tak úspěšná. Na rozdíl od Pětky je při jejich založení již nespojoval motiv stabilizace země a jejího politického systému, což byl hlavní důvod, proč byla Pětka schopna dojít tak potřebného konsenzu.

4. Skupina Hradu

4.1. Vznik skupiny Hradu a její zakotvení v systému první republiky

Počátkem 20. let se v Československu začala formovat vedle Pětky ještě další mocenská skupina, nejdříve nazývaná Hradčany,¹⁶⁷ později Hrad. Skupina Hradu byla neformálním mimoparlamentním, mimoústavním a mimovládním orgánem. Toto uskupení nebylo pevnou organizací, ale spíše volným konglomerátem některých politiků, intelektuálů a vlivných osob z nejrůznějších sfér činnosti. Z toho vyplývá, že si nelze představovat Hrad jako útvar, který řídil či prováděl specifickou politiku. V podstatě jediní, kdo v jeho rámci prováděli konkrétní politické kroky, byli T. G. Masaryk a Edvard Beneš.¹⁶⁸

Termín Hrad začali nejdříve používat jeho nepřátelé, a to již v začátcích fungování první republiky. Původně to podle Antonína Klimka měla být narážka na odsuzované

¹⁶⁵ František Udržal byl významným českým politikem, v letech 1918-1935 poslancem a v letech 1935-1937 senátorem. V řadě vládních kabinetů působil jako ministr národní obrany a po odchodu Antonína Švehly z politického života se stal dvakrát po sobě premiérem. V rámci Agrární strany patřil mezi výrazné představitele prohradního křídla.

¹⁶⁶ KLIMEK, A. (2000). *Velké dějiny*, s. 659-693.

¹⁶⁷ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 144.

¹⁶⁸ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 168-169.

postavení císaře a jeho kamarily. Samotný Masaryk se užívání tohoto pojmu vyhýbal a zpočátku proti němu i brojil. Postupem času ovšem toto označení přijal a začal ho v soukromé korespondenci používat.¹⁶⁹

Sjednocujícím prvkem příznivců Hradu byl právě prezident T. G. Masaryk a jeho idea humanismu a demokratismu. V některých případech můžeme dokonce mluvit o ztotožnění pojmu Hrad s osobou T. G. Masaryka. Ten byl spolu s Edvardem Benešem hlavním představitelem a zakladatelem Hradu. Toto mocenské centrum, kterým Hrad nepochybně byl, působilo ve všech sférách společenského života jako nejvyšší státní a mravní autorita. Díky svým stoupencům, hlavně z oblasti politiky a žurnalistiky, se myšlenky Masaryka, potažmo Hradu, dostávaly k širokým vrstvám obyvatel, kde byly často nekriticky přijímány. To pak mnohdy vedlo až k přehnanému uctívání prezidenta Masaryka v podobě skládání oslavných básniček, okázalých slavnostech při příležitosti prezidentské návštěvy či známému „tatičkování“.¹⁷⁰

4.2. Členové a sympatizanti skupiny Hradu

Skupina Hradu se utvořila kolem osob T. G. Masaryka a Edvarda Beneše, tedy vůdců zahraničního politického prvního odboje. Ti nabyli přesvědčení, že právě oni a zahraniční odboj jsou rozhodujícími tvůrci státu, což vedlo k podceňování odboje domácího v čele s některými zdejšími politiky.¹⁷¹ Jedním z nich byl i Karel Kramář, předseda národní demokracie, která se později stala úhlavním sokem Hradu. Jejich spory pak provázely Masaryka po celou dobu jeho prezidentského mandátu.¹⁷²

Ústředním aparátem Hradu byla Kancelář prezidenta republiky (KPR). V jejím čele stál kancléř Přemysl Šámal, povoláním advokát a věrný stoupenec T. G. Masaryka. Přemysl Šámal byl výrazným politikem ještě za habsburské monarchie a po vzniku první republiky působil jako poslanec za národní demokracii. Ideové rozpory, které panovaly mezi ním a křídlem Karla Kramáře, však v září roku 1919 vedly k jeho rezignaci na poslanecký mandát.¹⁷³ Další výraznou osobností KPR byl Josef Schieszel, přednosta

¹⁶⁹ KLIMEK, A. (2000). *Velké dějiny*, s. 234.

¹⁷⁰ Pod pojmem tatičkování je myšleno oslovování a uctívání T. G. Masaryka jako otce a zakladatele Československa. Viz KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 408-415.

¹⁷¹ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 165-169.

¹⁷² ČECHUROVÁ, J. (2009). Národní demokracie: mezi Kramářem a Masarykem. In GEBHART, J.; KUKLÍK, J.; TOMES, J. *Masarykův sborník XIV, 2006-2008*, Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR; Ústav T. G. Masaryka, s. 62-67.

¹⁷³ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 409-410.

politického a legislativního odboru, který zastával post ministra sociální péče a zdravotnictví ve druhé úřednické vládě v roce 1926.¹⁷⁴ Josef Schiezel také přišel v roce 1922 s plánem vytvořit při KPR aparát k získávání politických informací jak oficiální, tak neoficiální cestou. S tím mu pomáhala i řada žurnalistů sympatizujících s Hradem. Tímto byl položen základ k působení velmi efektivní a obávané hradní informační sítě, která působila zároveň s její obdobou na ministerstvu zahraničí.¹⁷⁵

Mezi politiky působícími za první republiky měl Hrad taktéž několik významných sympatizantů. Jeden z nich byl diplomat Kamil Krofta, který se stal stoupencem Hradu roku 1922, kdy opustil myšlenky Karla Kramáře a národní demokracie. V národní demokracii měli k prezidentu Masarykovi a jeho názorům blízko ještě kupříkladu Jaroslav Stránský a Karel Engliš. Oba však následně stranu opustili. Z národních socialistů patřili k následovníkům Hradu především Emil Franke, Václav Klofáč, Hubert Ripka či Petr Zenkl. Skupina Hradu měla obecně blíže k levicové politice a socialistickým stranám, a proto se mohla opírat i o podporu některých sociálních demokratů. Mezi ně se řadil Rudolf Bechyně, který byl zároveň členem Pětky, Vlastimil Tusar, Antonín Hampl, Ivan Dérer, Lev Winter a František Soukup. U lidovců to byl Jan Šrámek, který si především vytvořil dobrý osobní vztah s Edvardem Benešem. Zvláštní kapitolou je vztah prezidenta Masaryka a Antonína Švehly, předáka agrárníků. T. G. Masaryk Švehlu jako politika respektoval a přiznával mu značné kvality. Na druhou stranu pak Antonín Švehla neměl problém prezidenta Masaryka v rozhodujících chvílích podpořit.¹⁷⁶

Dalším mužem, který měl k prezidentu Masarykovi blízko, byl vrchní ředitel živnostenské banky Jaroslav Preiss. Ten se především snažil urovnávat vztahy mezi Hradem a národní demokracií, jejíž byl váženou osobností. Podle Antonína Klimka se však jeho spojení s Hradem přeceňuje, jelikož Živnobanka nebyla ani „hradní bankou“ – tou byla spíše Legiobanka a navíc její značný vliv začal postupem času stoupencům Hradu vadit.¹⁷⁷

Ve výčtu stoupenců Hradu nesmíme zapomenout na advokáta a blízkého přítele T. G. Masaryka Václava Boučka, který byl konzultantem Hradu v otázkách právních a

¹⁷⁴ Složení druhé vlády Jana Černého. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/jan-cerny-2/prehled-ministru-24659/>>.

¹⁷⁵ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 82.

¹⁷⁶ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 412-413.

¹⁷⁷ KLIMEK, A. (2000). *Velké dějin*, s. 242.

vnitropolitických a zároveň budoval tajnou výzvědnou službu prezidenta posléze zaměřenou převážně na české fašisty.¹⁷⁸

Oporu Hradu rovněž poskytovaly organizace jako Československá obec legionářská, Svaz učitelů, část tělovýchovného svazu Sokol a další, hlavně tzv. pokrokové organizace. Nekatolické a zejména protestantské církve rovněž s Hradem sympatizovaly. Mnoho stoupenců Hradu byli taktéž svobodní zednáři, mezi které se později řadil i Edvard Beneš.¹⁷⁹

Skupina Hradu taktéž ovlivňovala či přímo řídila velkou část tisku a měla mnoho sympatizantů v řadách novinářů. V první řadě je potřeba zmínit šéfredaktora vládních novin *Prager Presse*, které vznikly za finanční podpory prezidenta Masaryka, česko-německého novináře Arne Laurina. Ten byl pravidelným účastníkem schůzek ve vile bratří Čapků, tzv. pátečnicků, na které docházel právě i T. G. Masaryk. Mezi žurnalisty, kteří Masaryka ctili, byl i Ferdinand Peroutka, nejvýznamnější představitel československé demokratické žurnalistiky. Ten nejdříve působil jako redaktor časopisu *Tribuna*, později jako šéfredaktor revue *Přítomnost*. Dále se mezi hradní tisk řadil např. *Národní osvobození*, či *Lidové noviny* s redaktory a dopisovateli jakým byli Karel Čapek, Eduard Bass, František Langer, Otakar Fischer a další.¹⁸⁰

V neposlední řadě je důležité zmínit Masarykovi děti, které měly na Hradě taktéž velký vliv. Ať už to byl jeho syn Jan Masaryk, pozdější ministr zahraničí či v počátcích jeho mladší dcera Olga. Největší váhu však měla později jeho dcera Alice, která po smrti Masarykovi manželky, převzala starost o prezidentskou domácnost svého otce.¹⁸¹

4.3. Působení skupiny Hradu v rámci prvorepublikového systému

Skupina Hradu se začala utvářet již nástupem T. G. Masaryka do prezidentského křesla, avšak její vliv stoupal rovnoměrně s přibývajícím počtem sympatizantů. Již od počátku se mohla opírat o podporu zahraničního odboje, potažmo legionářů. Její největší devizou byla nesmazatelná autorita prezidenta Masaryka a jeho myšlenek.¹⁸² Díky Edvardu Benešovi se pak zaměřovala převážně na zahraniční politiku orientovanou na Francii a Společnost národů.

¹⁷⁸ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 168.

¹⁷⁹ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 172.

¹⁸⁰ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 414.

¹⁸¹ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 175.

¹⁸² Jednalo se především o myšlenku humanismu a demokratismu.

V případě Hradu nemůžeme mluvit o období, kdy byla u moci, či stála v pozadí nějakého kabinetu. Prezident Masaryk se ovšem velmi často podílel na složení jednotlivých vlád, kde se snažil dosazovat „prohradní“ politiky. Jeho a Benešovou ideou byla maximální redukce stran v bloky, která však došla k naplnění až v nechvalně známé Národní frontě.¹⁸³ Když tedy prezident Masaryk nemohl docílit potlačení stranického vlivu tímto způsobem, rád prosazoval úřednické či poloúřednické vlády.¹⁸⁴ Již první úřednickou vládu v letech 1920 až 1921 vedl Masarykův stoupenec premiér Jan Černý.¹⁸⁵ Za jeho vlády se spíše než Hrad začala projevovat nově zformovaná Pětka, která byla po celou dobu své existence rivalem Hradu. Ovšem již další kabinet, tentokrát poloúřednický, vedený Edvardem Benešem si dal za úkol potlačit moc Pětky a přenést ji na stranu Hradu. Premiéra Beneše si po dlouhých debatách prosadil právě T. G. Masaryk a vkládal do něj velké naděje. Naneštěstí pro něj se hned v zápětí ukázalo, že Beneš není schopen nést tíhu premiérství a křesla ministra zahraničí v jednom. Proto v říjnu 1922 podal jeho kabinet demisi a vlády se již oficiálně ujala Pětka, resp. její reprezentanti, kteří do té doby řídili Benešovi vládu v pozadí.

Nyní bych se chtěla zaměřit na vztah Hradu k jednotlivým politickým subjektům. Jak již byla řečeno výše, ani T. G. Masaryk, ani Edvard Beneš nebyli zastánci silných politických stran. Oba si však zároveň uvědomovali, že v Československu není možné bez stran fungovat. Skupina Hradu se na pravolevé škále zaměřovala na levicovou politiku,¹⁸⁶ konkrétně pak na strany socialistické, které podporovala i finančně.¹⁸⁷

Mezi ně v první řadě patřila Česká národně socialistická strana dělnická, ke které v počátcích jejího fungování, ještě za Rakouska-Uherska, zaujal T. G. Masaryk ostře kritický postoj. Ten v té době inklinoval spíše k sociální demokracii a vznik nové socialistické strany vnímal jako krok namířený proti ní. Přesto se po první světové válce karta obrátila, když se jako Česká resp. Československá strana socialistická, začala ideově podřizovat prezidentu Masarykovi a stala silnou oporou Hradu. Jediným rušivým elementem byl Jiří Stříbrný,¹⁸⁸ který se naopak zvláště proti Edvardu Benešovi silně vymezoval. Na druhou stranu dosavadně nestraničný Beneš vstoupil na podzim roku 1922

¹⁸³ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 106.

¹⁸⁴ BROKLOVÁ, E. (2009). T. G. Masaryk a politické strany. In GEBHART, J.; KUKLÍK, J.; TOMEŠ, J. *Masarykův sborník XIV*, s. 30.

¹⁸⁵ Složení první vlády Jana Černého. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/jan-cerny-1/prehled-ministru-24664/>>.

¹⁸⁶ To se projevilo například na podpoře tzv. socializace, vládní politice Rudo-zelené koalice.

¹⁸⁷ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 318.

¹⁸⁸ Spor Edvarda Beneše s Jiřím Stříbrným vyústil ve vnitrostraničnou krizi, která byla vyřešena až na podzim roku 1926 vyloučením Jiřího Stříbrného ze strany. Tento incident dále znamenal upevnění vazeb strany s politikou Hradu. Viz HARNA, J. (2004). *Český národní socialismus*, s. 772.

právě do řad národních socialistů. Přesto zůstal prezident Masaryk ke straně kritický a nikdy její roli v tehdejší politickém systému plně nedoceníl.¹⁸⁹

Další stranou, která měla ideově blízko ke skupině Hradu, byla sociální demokracie. Ta se k Masarykovi a jeho činům aktivně hlásila, nejvíce pak její starší členové, mající k prezidentovi generační příslušnost. Tím byli i tzv. modráčkovci, tedy silně prohradní křídlo sociální demokracie vedené pokrokářem Františkem Modráčkem. Obecně lze říci, že sociální demokracie Masaryka cítila hlavně jako zosobnění první republiky, na jejímž vzniku měla strana sama nemalý podíl.¹⁹⁰

Politickým subjektem, ke kterému měl Hrad vyhraněný postoj, byla národní demokracie. Národní demokracie se po vzniku Československa formovala jako strana elit, ve které skončilo i mnoho bývalých spolupracovníků T. G. Masaryka. Tento fakt a postava Karla Kramáře pak vedla k antipatiím, které mezi stranou a prezidentem Masarykem vládly. Jádro národní demokracie kolem Karla Kramáře se tedy vyprofilovalo jako silně protihradní. S postupujícími léty však strana ztrácela jak členy, tak voliče. Během roku 1925 pak vyvrcholila stranická krize odtržením tzv. moravského křídla v čele s Jaroslavem Stránským a založením Národní strany práce.¹⁹¹

Národní strana práce vznikla na den přesně dva měsíce před parlamentními volbami. Hned od počátku se profilovala jako prohradní strana podporovaná takovými osobnostmi, jako zejména Ferdinand Peroutka, Karel a Josef Čapkovi či Jiří Beneš, synovec Edvarda Beneše. Hlavním představitelem byl již zmiňovaný Jaroslav Stránský, spolu se svým otcem Adolfem. Národní strana práce pak vznikla jako strana hlásící se k politice Hradu a T. G. Masarykovi ovšem ne na jeho popud. Přestože měla strana práce mohutnou tiskovou předvolební kampaň, hlavně pak v *Lidových novinách* a *Přítomnosti*, ve volbách výrazně neuspěla, když nezískala ani jedno křeslo v parlamentu. I na základě tohoto debaklu byla Národní strana práce skoro po pěti letech svého fungování rozpuštěna a bývalým členům bylo doporučeno vstoupit k národním socialistům.¹⁹²

Hrad a zejména pak prezident Masaryk zůstal v tajném zprostředkovaném styku s umírněnějšími komunistickými politiky. Mezi ně se řadil především předseda Komunistické strany Československa Bohumil Šmeral, kterého si T. G. Masaryk vážil již

¹⁸⁹ HARNA, J. (2009). Masaryk a čeští národní socialisté. In GEBHART, J.; KUKLÍK, J.; TOMEŠ, J. *Masarykův sborník XIV*, s. 129-145.

¹⁹⁰ POLÁŠEK, M. (2009). „...velikému prezidentovi republiky a příteli dělnictva...“. In GEBHART, J.; KUKLÍK, J.; TOMEŠ, J. *Masarykův sborník XIV*, s. 111-125.

¹⁹¹ ČECHUROVÁ, J. (2009). *cit.d.*, s. 55-67.

¹⁹² DVOŘÁK, T. (2009). Masarykova strana nebo strana masarykovců?. In GEBHART, J.; KUKLÍK, J.; TOMEŠ, J. *Masarykův sborník XIV*, s. 153-158.

z dřívějších let. Prezident dokonce při odklonu komunistů od Moskvy sliboval straně podporu ze strany Hradu. K tomu však nikdy nedošlo.¹⁹³

Zvláštní kapitolou byl vztah Hradu a T. G. Masaryka k česko-německým otázkám, respektive německým politikům působícím v Československu za první republiky. Prezident Masaryk se od počátku snažil navázat dobré vztahy s reprezentanty německé menšiny žijící u nás. Profilující se německé strany však byly zpočátku silně negativistické a o spolupráci s českými poslanci nestáli. Následkem toho byl v květnu roku 1920 založen Německý parlamentní svaz sdružující většinu zástupců německých stran. Hrad taktéž podporoval vstup německých politiků do vládních koalic a kabinetů. První takový pokus byl učiněn již při nástupu Tusarovy koalice, avšak i díky národnostním bouřím, vedených především v pohraničí, selhal.¹⁹⁴ S postupujícím rokem 1921 však došlo k obratu ve vztahu Němců k vládní politice, a to když prezident Masaryk několikrát přijal na Pražském hradě zástupně německých agrárníků Franze Křepka. I na základě těchto setkání se v německé sociální demokracii, Svazu zemědělců a Německé křesťansko-sociální straně lidové postupně začala prosazovat stanoviska přijatelnější pro českou stranu.¹⁹⁵ Německé strany se tak začaly dělit na aktivistické, které spolupracovaly s československými stranami a jejich vztah k první republice byl neutrální či dokonce kladný, a negativistické, které se zasazovaly o zánik Československa. Po tomto rozštěpení pak dochází k rozpadu parlamentního svazu. Aktivistické strany následně na přelomu let 1923 – 1924 utvořily tzv. *Deutsche Arbeitsgemeinschaft*,¹⁹⁶ který měl být jeho nástupcem. Hrad a potažmo Němci se dočkali vstupu do vlády v říjnu 1926, kdy němečtí reprezentanti obsadili ve třetí vládě Antonína Švehly¹⁹⁷ dvě ministerská křesla.¹⁹⁸ Zástupci německých aktivistických stran se následně vyskytovali v každém kabinetu sestaveném právě od října 1926 do rozpadu první republiky.¹⁹⁹

¹⁹³ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 320-321.

¹⁹⁴ ŠEBEK, J. (2009). Prezident T. G. Masaryk a politika německého aktivismu. In GEBHART, J.; KUKLÍK, J.; TOMEŠ, J. *Masarykův sborník XIV*, s. 175-176.

¹⁹⁵ BROKLOVÁ, E. (1999). *Politická kultura*, s. 50-51.

¹⁹⁶ Toto označení by se dle mého názoru dalo přeložit do češtiny jako tzv. německý pracovní spolek, avšak v odborné literatuře jsem překlad do češtiny nenašla. Po konzultaci s vedoucí práce proto uvádím originální název.

¹⁹⁷ Třetí vláda Antonína Švehly se opírala o podporu tzv. panské neboli občanské či Celně-kongruové koalice. Byl to první případ v dějinách Československa, kdy byla koalice utvořena na základě ideologie a ne národnostního štěpení.

¹⁹⁸ Byl to ministr spravedlnosti Robert Mayr-Harting a ministr veřejných prací Franz Spina. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/antonin-svehla-3/prehled-ministru-24658/>>.

¹⁹⁹ Seznam vlád působících v období první republiky. Dostupný z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/default.htm>>.

V průběhu 20. let se Hrad začal silně vymezovat proti nově vznikajícím fašistickým skupinám a jejich reprezentantům. Největšími útoky proti hradní politice se vyznačoval Radola Gajda, vůdce Národní obce fašistické (NOF). V této době se Hrad stává synonymem pro boj s českým fašismem, zejména pak s již zmiňovanou NOF. Na druhou stranu nejbližším spojencem NOF byla národní demokracie, zastoupená především Jiřím Stříbrným.²⁰⁰

4.4. Oslabování vlivu a zánik skupiny Hradu

Moc a váha skupiny Hradu značně kolísala. V začátcích fungování první republiky závisela především na vyvažování sfér vlivu mezi T. G. Masarykem, potažmo Edvardem Benešem a členy Pětky. V té době hrály velkou roli i takové momenty, jako nemoc Antonína Švehly, kdy se váha přesunula na stranu Hradu, následně opačný účinek měla vážná choroba prezidenta Masaryka. Od poloviny 30. let se pak skupina Hradu, díky silicím ohrožení republiky, prioritně orientuje na zahraniční politiku.²⁰¹

Po rozpadu druhého Švehlova kabinetu roku 1926 byla opět utvořena na přání prezidenta Masaryka úřednická vláda v čele s Janem Černým.²⁰² Tento kabinet se zdál být vítězstvím Hradu, zvláště po tom, co se rozpadla Pětka a následně i Šestka. Nejlepší scénář by pro hradní zástupce byl, kdyby tato vláda složená z odborníků byla u moci co nejdéle. To se však nenaplnilo, když ještě téhož roku byla nahrazena třetí vládou Antonína Švehly.²⁰³

S postupujícím věkem prezidenta Masaryka pak dochází k oslabování vlivu Hradu. Velkým vítězstvím tohoto uskupení pak bylo ještě v roce 1935 zvolení Edvarda Beneše prezidentem.²⁰⁴ Ten byl od počátku Masarykovým „korunním princem“, proti čemuž však stálo skoro celé politické spektrum.²⁰⁵ Za jeho působení ve funkci prezidenta a hlavně pak po smrti T. G. Masaryka ztrácí Hrad na významu. Na politické a ideologické dědictví Hradu za druhé světové války navazoval zahraniční odboj v čele s Edvardem Benešem.

²⁰⁰ KLIMEK, A.; HOFMAN, P. (1995). *Vítěz, který prohrál. Generál Radola Gajda*. Praha: Paseka, s. 170.

²⁰¹ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad*. [1.], s. 174-175.

²⁰² Složení druhé vlády Jana Černého. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/jan-cerny-2/prehled-ministru-24659/>>.

²⁰³ KLIMEK, A. (2000). *Velké dějiny*, s. 576-584.

²⁰⁴ Výsledek hlasování ze dne 18. prosince 1935: Odevzdáno bylo 440 platných lístků, z toho Edvard Beneš dostal 340 hlasů a jeho protikandidát Bohumil Němec, který odstoupil v den volby 24 hlasů. Prázdných bylo 76 hlasovacích lístků. Volba Edvarda Beneše prezidentem. Dostupné z: <http://www.valka.cz/clanek_12539.html>.

²⁰⁵ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad*. [1.], s. 91-98.

Ten se po osvobození snažil obnovit sílu skupiny Hradu, což ale nevedlo k větší odezvě. Hrad jako mocenské centrum definitivně zanikl po komunistickém puči v únoru 1948.²⁰⁶

Hrad byl formován již od založení první republiky v zásadě demokraticky. Přesto byl několikrát nucen využít poněkud nedemokratické prostředky, jakým byla jeho informační síť či direktivní názory prezidenta Masaryka. Stejně jako Pětka byl i Hrad obrazem své doby a nesmazatelně přispěl ke stabilizaci a formování první republiky.²⁰⁷

5. Skupina Živnobanky

5.1. Působení skupiny Živnobanky v rámci prvorepublikového systému

Vedle mocenských uskupení, kterými byla Pětka či Hrad, vznikla i skupina hospodářské a politické elity, kterou kapitálově reprezentovala Živnostenská banka, její vrchní ředitel Jaroslav Preiss a z významných politiků pak Alois Rašín. Jádrem tohoto finančního uskupení tvořili od počátku lidé blízcí Živnostenské bance a jejímu průmyslovému koncernu.²⁰⁸ Do něj náležely takové podniky jako například Českomoravská-Kolben Praha, Poldina huť v Kladně, Báňská a hutní Brno, cukrovary Schoeller, Mauthnerovy textilní závody či Pražská železářská společnost. Z toho důvodu nebylo překvapením, že předsedou Ústředního svazu československých průmyslníků byl právě Jaroslav Preiss.²⁰⁹

Jak již bylo řečeno výše, v popředí celé skupiny stál Jaroslav Preiss a Alois Rašín, podporován národní demokracií. K vlivným finančníkům, kteří sympatizovali s Živnostenskou bankou, patřili zejména vrchní ředitel Pražské spořitelny Vilém Pospíšil a další z ředitelů Živnobanky Jan Dvořáček, Rudolf Pilát či Jindřich Belohříbek. Dále to byl vrchní ředitel Bankovního úřadu Augustin Novák nebo František X. Hodáč, významný funkcionář Ústředního svazu československých průmyslníků.²¹⁰

²⁰⁶ KLÍMEK, A. (1998). *Boj o hrad. [2.], Kdo po Masarykovi? : vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. Praha: Panevropa.

²⁰⁷ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 415-416.

²⁰⁸ Vytváření průmyslových koncernů, díky nimž mohly banky zasahovat do průmyslového podnikání či dokonce řídit, bylo pro Československo za první republiky typické.

²⁰⁹ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 240-241.

²¹⁰ KÁRNÍK, Z. (2003). *cit.d.*, s. 240-241.

Skutečnost, která vyzdvihovala Živnostenskou banku a Jaroslava Preisse nad stejně postavené odborníky, byla velikost a váha vlastněného kapitálu. Československá společnost mu pak přiznávala jeho zásluhy o vytvoření první republiky a jeho účast v domácím odboji. Jaroslav Preiss stál u zrodu československé ekonomiky, přičemž se zásadně podílel na koncipování jejích zásad. Svou vysokou prestiží a osobními vazbami sahajícími do nejvyšších pater československé politiky si nadále utužoval svoji výjimečnou pozici. Osobně se stýkal s prezidentem Masarykem, kterým byl i přes jejich ideovou vzdálenost, plně respektován.²¹¹

Jaroslav Preiss se díky svému jedinečnému postavení aktivně podílel na tvorbě hospodářského zákona, v němž mimo jiné navrhl základy budoucí měnové reformy. Kromě toho stál i za nostrifikačním zákonem, který nařizoval podnikům, majícím své provozovny na území nově vzniklého Československa, avšak sídlo firmy mimo území, aby toto v určené lhůtě rovněž přemístily na území republiky.²¹² Toto přesídlení se týkalo asi 700 průmyslových podniků s kapitálem 2.5 miliardy korun, přičemž tento kapitál směřoval především právě do Živnostenské banky.²¹³

V lednu 1923 otrásl Jaroslavem Preissem atentát na Aloise Rašína, jeho dlouholetého přítele a spolupracovníka, který provedl anarchokomunista Josef Šoupal se slovy, že nechtěl zabít Aloise Rašína, ale Živnobanku a kapitalismus, který reprezentovala. Jaroslav Preiss vnímal tento atentát částečně jako útok na sebe samého, a proto po smrti Aloise Rašína jeho rodinu dále finančně podporoval.²¹⁴

Skupina Živnobanky měla zpočátku blízko jak k Hradu a prostřednictvím Aloise Rašína i k národní demokracii, potažmo Pětce. Sám Jaroslav Preiss se občas dostal do situace, kdy byl jakýmsi spojovacím můstkem mezi oběma mocenskými centry. Ovšem velká moc Živnostenské banky, která s přibývajícím kapitálem ještě stoupala, začala Hradu, resp. Edvardu Benešovi a Karlu Englišovi vadit. Proto se od 30. let snažili – na základě tvrzení, že její monopolní postavení se neslučuje s demokratickým směřováním první republiky – její moc zlomit. Nástrojem k tomuto kroku měla být nově vzniklá

²¹¹ ŠTAIF, J. (2007). *Moderní podnikatelské elity – metody a perspektivy bádání*. Praha: Dokořán, s. 59.

²¹² Viz Zákon č. 12/1920 Sb. ze dne 11. prosince 1919 o podnicích, které mají sídlo mimo území československého státu. Dostupný z: <<http://suslikova.osoba.cz/nostrifikacni-zakon-1920>>.

²¹³ VINTER, J. Jaroslav Preiss (1870-1946) - nejvlivnější bankéř prvorepublikového Československa. *www.euroekonom.cz*. 2007. [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jv-preiss>>.

²¹⁴ ŠRAMEK, D. Československá ekonomika v letech 1918-1938. *Revue Politika* 9/2008. 2008. [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/355/ceskoslovenska-ekonomika-v-letech-1918-1938>>. ISSN: 1803-8468

bankovní instituce pod vedením Anglobanky a Škodových závodů, která měla vyrovnat exkluzivní postavení Živnobanky.²¹⁵

Kromě skupiny Živnostenské banky se za první republiky formovaly i další průmyslové koncerny velkých bank. Mezi nimi byla již výše jmenovaná Anglo-československá banka či Banka československých legií.²¹⁶ Přes značnou konkurenci, si však Živnobanka udržela své výjimečné postavení až do roku 1937, kdy Jaroslav Preiss odstoupil z funkce jejího hlavního ředitele.²¹⁷

6. Komparace Pětky a skupiny Hradu

Obě uskupení, tedy Pětka i skupina Hradu byly mocenská uskupení působící v rámci první československé republiky. Jejich vznik bychom mohli datovat přibližně do stejného období. Pětka se pevně zformovala na jaře, potažmo na podzim roku 1921,²¹⁸ kdežto přesné datum vzniku skupiny Hradu nelze specifikovat, resp. jak uvádí Antonín Klimek, záhy po vzniku první republiky, na počátku 20. let.²¹⁹

Přestože oba orgány působily jak mimo parlament, tak nebyly nijak formálně zakotveny v ústavě, jejich vliv na československou politiku byl signifikantní a zásadní. Více patrné je to u Pětky, uskupení reprezentantů pěti státotvorných stran, která zprvu ze zákulisí a později naplno řídila prvorepublikovou politiku až do roku 1925, kdy došlo k jejímu rozpadu. Skupina Hradu pak působila po celé období první republiky, kdy však s postupujícím věkem prezidenta Masaryka prudce docházelo k oslabování jejího vlivu.

T. G. Masaryk zpočátku fungování Pětky vítal, jelikož sám zastával názor, že řízení státu má mít v rukou jen hrstka osvědčených mužů.²²⁰ Ovšem jeho představy o tom, jak velký vliv by měla Pětka na politické dění mít, se s realitou poněkud mýjely. Prezident Masaryk v ní viděl pouhý koordinační orgán parlamentu, nikoliv orgán, který bude

²¹⁵ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 173.

²¹⁶ Legiobanka vznikla již na Sibíři v podobě Vojenské spořitelny československých legií na Rusi. Uplatňovala svůj vliv v nejrůznějších legionářských podnicích a družstvech. Jejimi akcionáři mohli být pouze legionáři, podobně jako její klienti. Viz KÁRNÍK, Z. (2003). *České země*, s. 243.

²¹⁷ VINTER, J. Jaroslav Preiss (1870-1946) - nejvlivnější bankéř prvorepublikového Československa. www.euroekonom.cz. 2007. [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jv-preiss>>.

²¹⁸ PEROUTKA, F. (2003). *Budování státu IV*, s. 1388-1389.

²¹⁹ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 164-165.

²²⁰ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 177.

parlament v podstatě řídit. Proto – když začalo být patrné, že se Pětka stala nejmocnějším mocenským uskupením a rivalem „jeho“ skupiny Hradu – se prezident Masaryk stal jejím odpůrcem. Na základě toho pak docházelo nejen k slovním přestřelkám mezi Pětkou a zástupci Hradu, ale v podstatě i k boji o moc mezi oběma skupinami.

Ten, kdo se snažil o rozbití moci Pětky ze všech sil a stal se jejím největším protivníkem, byl Edvard Beneš, druhý muž v hierarchii Hradu. Tomu vadila její přílišná síla, kterou disponovala převážně v období jeho vlády v letech 1921-1922.²²¹ Benešovým hlavním cílem bylo pevně podřídit politické strany státu a zároveň mu, stejně jako prezidentu Masarykovi, vadilo, že členové Pětky odmítají jeho kandidaturu na post hlavy státu.²²²

I na samotnou otázku vedení státu bylo v obou mocenských centrech nahlíženo rozdílně. Zatímco Hrad prosazoval politiku vedenou prezidentem, který byl viděn jako osvícený vůdce prosazující svoje demokratické zásady, Pětka se obávala přílišné moci držené v rukách jednoho muže, které by se mohlo zvrhnout k diktátorství. Sama přemýšlela pragmatičtěji. Preferovala vládu více mužů, právě předáků hlavních politických stran, kteří by se v čele státu střídali na základě pravidelných voleb.²²³

Rozdílné bylo i fungování a složení těchto mimoparlamentních orgánů. Pětka byla uzavřeným uskupením sestávajícím z představitelů pěti hlavních politických stran. Na tajných zasedáních hledala kompromisy k navrhovaným zákonům, které následně přednesla v parlamentu, a kde byly dále schváleny. Jelikož měla předem sjednanou podporu v jednotlivých politických subjektech a i díky imperativnímu mandátu poslance²²⁴ měla předem téměř jisté, že zákon parlamentem projde v jí sjednané podobě.

Skupina Hradu neměla takto viditelný podíl na moci. Hlavní doménou, kde se díky působení Edvarda Beneše mohla plně realizovat, byla zahraniční politika. Ta se pod jeho vedením zaměřovala na dobré spojení se západními mocnostmi, a to převážně na Francii a Společnost národů jako takovou. Hrad na rozdíl od Pětky neměl pevnou strukturu a počet jeho sympatizantů se měnil. Mezi ty nejdůležitější pak patřili čelní českoslovenští žurnalisté, kteří zásobovali Hrad nejčerstvějšími informacemi, které byly dále obratně využívány. Podporu Hradu rovněž poskytovaly organizace jako Československá obec

²²¹ Složení úřednické vlády Edvarda Beneše. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/edvard-benes/prehled-ministru-24663/>>.

²²² KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 178.

²²³ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 179.

²²⁴ Imperativní, neboli vázaný mandát je takový, kdy je poslanec při hlasování vázán postojem své strany. K tomu se zvolení poslanci zavazovali hned po nástupu do funkce podpisem takzvaného reversu. Opakem je volný mandát, kdy zvolení zástupci jednají a hlasují podle svého svědomí.

legionářská, Svaz učitelů, část tělovýchovného svazu Sokol a další, hlavně tzv. pokrokové organizace. Největší oporou skupiny Hradu však byla Kancelář prezidenta republiky v čele s Přemyslem Šámalem, jejíž pravomoci chtěl Edvard Beneš během svého premiérství neúspěšně navýšit na úkor Pětky.²²⁵

Pětka byla již od počátku více podporována občanskými politickými stranami, tedy agrárníky, lidovci a národními demokraty. Hrad pak získával své příznivce spíše u socialistických stran, tedy u národních socialistů a sociální demokracie. Přesto mnohdy docházelo k situacím, kdy část jednoho politického subjektu se přikláněla k Pětce a druhá k Hradu. Tak tomu bylo například v národní demokracii, kde se v roce 1925 odtrhlo moravské křídlo v čele s Jaroslavem Stránským a vytvořilo prohradní Národní stranu práce.²²⁶ Stejně to bylo u jednotlivých politiků, kdy měl blízko k T. G. Masarykovi hlavní představitel Pětky Antonín Švehla.²²⁷

Odlišný pohled pak měla obě uskupení na působení reprezentantů německé menšiny v československé politice. Zatímco Pětka jejich zastoupení ve vládě spíše odmítala, Hrad přítomnost německých reprezentantů ve vládním kabinetu naopak podporoval. Prezident Masaryk měl k aktivistickým německým stranám převážně kladný vztah a uvědomoval si, že je potřebné německou menšinu, právě prostřednictvím jejich zástupců ve vládě, plně začlenit do Československa. Proto se zasazoval o spojení českých stran právě s těmi německými a vytvoření společné vládní koalice. Představitelé německých aktivistických stran tak poprvé vstoupili do vlády až po rozpadu Pětky, na podzim roku 1926, a od té doby se vyskytovali v každém sestaveném kabinetu až do rozpadu první republiky.²²⁸

Na závěr bych pak chtěla podotknout, že obě mocenská centra i přes své rivalství v zásadních otázkách většinou postupovala ruku v ruce. Tím jak Pětka, tak skupina Hradu přispívali k udržení demokracie v první československé republice, a to i přes to, že jejich metody nebyly vždy zcela v jejím souladu. Nejvíce je pak Pětce vytýkáno její neliberální fungování, kdy v podstatě celou vládní politiku řídilo pět nejvýše postavených mužů. To však zpětně nelze vnímat tak negativně, jelikož je patrné, že v tak roztržitém stranickém systému bylo jen velmi obtížné dojít ke kompromisu.

²²⁵ KLIMEK, A. (1996). *Boj o hrad. [1.]*, s. 81.

²²⁶ DVOŘÁK, T. (2004). Národní strana práce (1925-1930). In MALÍŘ, J.; MAREK, P. a kol. *Politické strany*, s. 617-628.

²²⁷ MASARYK, T. G. (1933). Spolupráce se Švehlou. In *Hovory s Antonínem Švehlou (a o něm)*. Praha: Votobia, s. 23-26.

²²⁸ ŠEBEK, J. (2009). *Prezident T. G. Masaryk*, s. 176-182.

7. Závěr

Cílem mé bakalářské práce byl hlubší rozbor mimoparlamentních dohadovacích orgánů působících v období první československé republiky, tedy v letech 1918 až 1938. Tato uskupení, přestože neměla legislativní zakotvení, byla hlavním hybatelem tehdejšího politického dění. Zároveň jsem se ve své práci pokusila přiblížit, jaký vliv měla tato uskupení na udržení demokracie v republice a jak přispěla k její stabilizaci.

Předtím, než jsem dospěla k popisu jednotlivých mimoparlamentních orgánů, jsem se pokusila shrnout politickou situaci v československé první republice. Ta byla poznamenána několika problémy. Za prvé to byl silně fragmentovaný stranický systém, což bylo zapříčiněno nejen poměrným volebním systémem, ale i absencí volební klauzule. Dále to byla přítomnost etnických menšin, kdy hlavně německá menšina odmítala uznat samostatné Československo a požadovala právo na sebeurčení. Ve 20. letech se pak na československé scéně začala formovat jak extrémní levice, v podobě komunistické strany, tak pravice, kdy vznikají první fašistická uskupení. Vznik těchto radikálních skupin se podepsal negativně na stabilitě první republiky.

První neformální uskupení, kterému jsem se věnovala, byla tzv. Pětka. Ta svým působením silně napomáhala k nalezení konsenzu mezi jednotlivými stranami a následnému fungování parlamentu. Pětka byla tvořena zástupci pěti státotvorných politických stran, kterými byla strana agrární, sociální demokracie, národní socialisté, lidovci a národní demokracie. Jmenovitě pak Antonín Švehla, Rudolf Bechyně, Jiří Stříbrný, Josef Šrámek a Alois Rašín (po jeho smrti pak Karel Kramář). Pětka se zformovala během roku 1921 a stála v pozadí jak úřednické vlády Jana Černého, tak polouřednické vlády Edvarda Beneše. S nástupem první vlády Antonína Švehly se pak její členové stali oficiálně ministry v kabinetu druhé všenárodní koalice. Krizi uvnitř Pětky způsobily jak nadcházející parlamentní volby na podzim roku 1925, tak spory ohledně agrárních cel. Po volbách již nebyla politická vůle k obnovení Pětky a ta se posléze rozpadla. V následujících letech byla snaha vytvořit uskupení fungujících na principu Pětky, jako byla Šestka, Osma či Desítka. Tyto mimoparlamentní orgány se však svým vlivem Pětce nikdy nevyrovnaly.

Druhá byla skupina Hradu fungující po celé období první republiky. Ta se zformovala kolem prezidenta T. G. Masaryka a ministra zahraničí Edvarda Beneše. Toto mocenské centrum se opíralo o podporu některých politiků, intelektuálů a žurnalistů,

příčemž počet jeho sympatizantů se v čase měnil. Pevnou oporu nacházel Hrad ve složkách zahraničního odboje, především ve vedení Československé obce legionářské či Československé obce sokolské. Z politických subjektů pak měly nejbližší k Hradu národní socialisté a sociální demokracie, později pak Národní strana práce, která byla oficiálně ustavena jako prohradní strana. Ústředním aparátem Hradu byla Kancelář prezidenta republiky pod vedením kancléře Přemysla Šámala. Kancelář prezidenta republiky pak dala základ velmi efektivní informační síti, kterou Hrad obratně využíval. Skupina Hradu se orientovala především na zahraniční politiku, v níž se angažoval právě Edvard Beneš. Mocenské postavení Hradu během první republiky značně kolísalo. S postupujícím věkem prezidenta Masaryka vliv Hradu opadal a i přes snahu Edvarda Beneše po jeho smrti téměř ustal.

Třetí mimoparlamentní uskupení, které působilo převážně v ekonomické oblasti, byla skupina Živnobanky. Ta vznikla pod vedením vrchního ředitele Živnostenské banky Jaroslava Preisse, který spolupracoval s Aloisem Rašínem. Živnobanka měla blízko jak k národní demokracii, tak prezidentu Masarykovi, resp. Hradu. Situace se změnila ve 30. letech, kdy se narůstající moc Živnostenské banky snažil potlačit jak Edvard Beneš, tak Karel Engliš. Přesto zůstala skupina Živnobanky až do zániku první republiky nevlivnějším hospodářským uskupením.

Ve své bakalářské práci jsem provedla rozbor a zhodnocení působení mimoparlamentních orgánů za první československé republiky. V úvodu jsem uvedla hypotézu, že tato uskupení měla velký vliv na tehdejší politickou scénu, což se v práci potvrdilo. Tento fakt se ukázal hlavně u Pětky, která v podstatě řídila kroky vlády od svého vzniku v roce 1921 do roku 1925. Přes své poměrně nedlouhé působení přispěla ke stabilizaci prvorepublikového systému velkou měrou. Důvodem proč byla Pětka tak úspěšná, byla zejména snaha udržení demokratického zřízení ve státě, která vedla jednotlivé členy k dosažení konsenzu. Samotní členové Pětky pak byli váženými politiky a uznávanými osobnostmi, proto i jejich rozhodnutí byla jen výjimečně zpochybnitelná. K jejímu velkému mocenskému postavení ovšem přispěly i vnější faktory, a to hlavně imperativní mandát, díky kterému museli poslanci a senátoři následovat rozhodnutí své strany.

Skupina Hradu byla v tomto ohledu sekundárním mocenským centrem. Přesto je nutné brát v potaz skutečnost, že Hrad byl od počátku formován jinak než zmiňovaná Pětka a proto se nikdy nedostal plně k moci. Skupina Hradu měla spíše ideovou základnu, kdy více ovlivňovala celou společnost a to i díky mnoha sympatizantům z řad

československých žurnalistů. Velkým rozdílem mezi oběma uskupeními pak byl mimo jiné obecně přístup k politickým stranám. Pětka od politických subjektů svou moc čerpala, kdežto Hrad byl *de facto* zaměřen proti jejich silnému postavení v rámci tehdejší politické scény. Oba orgány se však vzájemně doplňovaly a v nejdůležitějších otázkách byly schopny i spolupracovat.

Mimoparlamentní dohadovací orgány působící za první československé republiky byly významnou složkou tehdejšího politického života. Přestože jejich fungování nebylo vždy v souladu s principy demokracie, samy silně přispívaly ke stabilitě a udržení demokracie v první republice. S postupem času pak můžeme říci, že pozitiva jasně převážila nad negativy a hlavně pak Pětka byla pro československou politickou scénu přínosem. Tento vývoj ostatně předvídal i Ferdinand Peroutka, který již v citované pasáži uvedl, že Pětka dojde uznání až „...v očích nestranného a tehdeším bojům vzdáleného historika...“.²²⁹

²²⁹ PEROUTKA, F. (1991). *Budování státu IV*, s. 1387.

8. Summary

In my bachelor's thesis I analyzed the operation and evaluation of extra-parliamentary bodies of the first Czechoslovak Republic. In the introduction I stated hypothesis that these groups had a great influence on the political scene at the time. This fact is revealed mostly in "the Five", which basically control the government since its inception in 1921 until 1925. "The Five" helped to find a consensus between the political parties and ensured subsequent functioning of Parliament. This group were made up of representatives of five major political parties. Despite its relatively short duration contributed to the stabilization of the first Czechoslovak Republic. The reason why was "the Five" so successful was the effort to maintain the democratic system which led the individual members to achieve consensus. Some external factors also contributed to its great position of power. It was especially imperative mandate, through which MPs had to follow the decisions of their political party. Afterwards "the Five" fell apart in 1925 there were efforts to create other groups on similar principles but without bigger success.

The second was the Castle Group which was formed around the president T. G. Masaryk and minister of foreign affairs Edvard Beneš. The number of sympathizers, which were among the others prominent journalists or intellectuals, changed over time. The political parties which were closer to the Castle Group were the socialist parties. The central body of the Castle Group was President's Office under the leadership of chancellor Přemysl Šámal. This group was focused primarily on foreign policy. The power position of the Castle Group had considerably changing during the first Czechoslovak Republic. With aging of President Masaryk the influence of Castle Group had subsided and despite the efforts of Edvard Beneš after the Masaryk's death almost ceased.

The Castle Group was in this respect the secondary centre of power. However, it is necessary to look at the fact that it was formed differently than "the Five" and therefore the Castle Group never fully got into power. The Castle Group had rather focused on ideology and had more influence on the society. The big difference between these two groups was the general approach to political parties. "The Five" drew their power of them, while the Castle Group was in fact against the strong position of political parties. However both groups were able to cooperate in most important issues.

Extra-parliamentary bodies which existed in the first Czechoslovak Republic were important part of the political life back then. Although their operations were not always consistent with the principles of democracy, “the Five” and the Castle Group strongly contributed to maintain stability and democracy there. Over time, we have to say that the positives clearly outweighed the negatives and especially “the Five” was benefit for the first Czechoslovak politics.

9. Seznam literatury a zdrojů

a) Neperiodická literatura

- BALÍK, Stanislav; HLOUŠEK, Vít; HOLZER, Jan; ŠEDO, Jakub (2003). *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Vyd. 1. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2003. 180 s. ISBN 80-210-3307-X.
- BROKLOVÁ, Eva (1992). *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Slon. 168 s. ISBN 80-901059-6-3.
- BROKLOVÁ, Eva (1999). *Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. 144 s. ISBN 80-7184-760-7.
- BROKLOVÁ, Eva (2009). T. G. Masaryk a politické strany. In GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan; TOMEŠ, Josef. *Masarykův sborník XIV, 2006-2008*. Vyd. 1. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR; Ústav T. G. Masaryka, s. 11-34. ISBN 1801-6286.
- CABADA, Ladislav (2000). *Český stranický systém 1890-1939*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství ZČU. 100 s. ISBN 80-7082-696-7.
- CABADA, Ladislav; ŠANC, David (2005). *Český stranický systém ve 20. století*. Vyd. 1. Plzeň: Aleš Čeněk. 223 s. ISBN: 80-86898-50-4.
- ČECHUROVÁ, Jana (2009). Národní demokracie: mezi Kramářem a Masarykem. In GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan; TOMEŠ, Josef. *Masarykův sborník XIV, 2006-2008*, Vyd. 1. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR; Ústav T. G. Masaryka, s. 55-70. ISBN 1801-6286.
- DVOŘÁK, Tomáš (2004). Národní strana práce (1925-1930). In MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí Českých zemí a Československu 1861-2004. I. Díl: období 1861-1938*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, s. 617-628. ISBN 80-7239-178-X.

- DVOŘÁK, Tomáš (2009). Masarykova strana nebo strana masarykovců?. In GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan; TOMEŠ, Josef. *Masarykův sborník XIV, 2006-2008*, Vyd. 1. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR; Ústav T. G. Masaryka, s. 153-160. ISBN 1801-6286.
- GRONSKÝ, Ján (1995). *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1914-1945 - I. díl*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. 586 s. ISBN 80-246-1027-2.
- HARNA, Josef (2004). Český národní socialismus. In MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí Českých zemí a Československu 1861-2004. I. Díl: období 1861-1938*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, s. 763-780. ISBN 80-7239-178-X.
- HARNA, Josef (2009). Masaryk a čeští národní socialisté. In GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan; TOMEŠ, Josef. *Masarykův sborník XIV, 2006-2008*, Vyd. 1. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR; Ústav T. G. Masaryka, s. 129-152. ISBN 1801-6286.
- KÁRNÍK, Zdeněk (2003). *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Vyd. 2. Praha: Libri. 571 s. ISBN 80-7277-195-7.
- KÁRNÍK, Zdeněk (2002). *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 2. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Vyd. 1. Praha: Libri. 577 s. ISBN 80-7277-027-6.
- KLIMEK, Antonín (1996). *Boj o hrad. [1.], Hrad a pětka: vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. Vyd. 1. Praha: Panevropa. 432 s. ISBN 80-8584-606-3.
- KLIMEK, Antonín (1998). *Boj o hrad. [2.], Kdo po Masarykovi? : vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. Vyd. 1. Praha: Panevropa. 591 s. ISBN 80-8613-002-9.
- KLIMEK, Antonín (2000). *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII., 1918-1929*. Vyd. 1. Praha: Paseka. 821 s. ISBN 80-7185-328-3.
- KLIMEK, Antonín (2002). *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIV., 1929-1938*. Vyd. 1. Praha: Paseka. 767 s. ISBN 80-7185-425-5.
- KLIMEK, Antonín; HOFMAN, Petr (1995). *Vítěz, který prohrál. Generál Radola Gajda*. Vyd. 1. Praha: Paseka. 285 s. ISBN 80-7185-033-0.

- KUKLÍK, Jan (2004). Československá sociálně demokratická strana dělnická. In MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí Českých zemí a Československu 1861-2004. I. Díl: období 1861-1938*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, s. 683-709. ISBN 80-7239-178-X.
- MALÍŘ, Jiří (2007). Na cestě k Pětce. K politické kultuře a parlamentárním mechanismům regulace konfliktů před r. 1914, In *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Sv. 2. Uspořádali Jiří Mikulec a Miloslav Polívka*. Vyd. 1. Praha: Historický ústav AV ČR, 765-773. ISBN 978-80-7286-117-0.
- MAREK, Pavel (2004). Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská. In MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí Českých zemí a Československu 1861-2004. I. Díl: období 1861-1938*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, s. 793-819. ISBN 80-7239-178-X.
- MASARYK, Tomáš Garrigue (1933). Spolupráce se Švehlou. In *Hovory s Antonínem Švehlou (a o něm)*. Praha: Votobia, s. 23-26. ISBN 80-7220-100-X.
- OLIVOVÁ, Věra (1998). *Manipulace s dějinami první republiky*. Vyd. 1. Praha: Eva. 38 s. ISBN 80-86107-06-X.
- PEROUTKA, Ferdinand (1991). *Budování státu III*. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny. 464 s. ISBN 80-7106-038-0.
- PEROUTKA, Ferdinand (1991). *Budování státu IV*. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny. 486 s. ISBN 80-7106-039-9.
- POLÁŠEK, Martin (2009). „...velikému prezidentovi republiky a příteli dělnictva...“, In GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan; TOMEŠ, Josef. *Masarykův sborník XIV, 2006-2008*, Vyd. 1. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR; Ústav T. G. Masaryka, s. 109-128. ISBN 1801-6286.
- ROGUŠOVÁ, Jana (2004). Slovenská národní strana. In MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí Českých zemí a Československu 1861-2004. I. Díl: období 1861-1938*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, s. 821-832. ISBN 80-7239-178-X.
- SCHELLE, Karel (1994). *Dokumenty z ústavních a správních dějin první Československé republiky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. Vyd. 1. 314 s. ISBN 80-210-0877-6.

- SLÁDEK, Zdeněk (2004) Československá národní demokracie. In MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí Českých zemí a Československu 1861-2004. I. Díl: období 1861-1938*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, s. 593-616. ISBN 80-7239-178-X.
- ŠEBEK, Jaroslav (2004). Politické strany německé menšiny. In MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí Českých zemí a Československu 1861-2004. I. Díl: období 1861-1938*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, s. 861-891. ISBN 80-7239-178-X.
- ŠEBEK, Jaroslav (2009). Prezident T. G. Masaryk a politika německého aktivismu v Československu 1918-1935. In GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan; TOMEŠ, Josef. *Masarykův sborník XIV, 2006-2008*, Vyd. 1. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR; Ústav T. G. Masaryka, s. 173-190. ISBN 1801-6286.
- ŠETŘILOVÁ, Jana (1997). *Alois Rašín. Dramatický život českého politika*. Vyd. 1. Praha: Argo. 173 s. ISBN 80-7203-061-2.
- ŠTAIF, Jiří (2007). *Moderní podnikatelské elity – metody a perspektivy bádání*. Vyd. 1. Praha: Dokořán. 439 s. ISBN 978-80-7363-153-6.
- TRAPL, Miloš (2004). Československá strana lidová. In MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí Českých zemí a Československu 1861-2004. I. Díl: období 1861-1938*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, s. 655-682. ISBN 80-7239-178-X.
- VODIČKA, Karel; CABADA, Ladislav (2003). *Politický systém České republiky. Historie a současnost*. Vyd. 2. Praha: Portál. 374 s. ISBN 80-7178-718-3.

b) Periodická literatura

- HOLZER, Jan (1997). První a Druhá československá republika - úvod do komparace stranických systémů. *Politologický časopis*, č. 4/1997, s. 330-351. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity. ISSN 1211-3247.
- RATAJ, Jan (2009). Národní demokracie jako alternativa zakladatelské koncepce československé demokracie. *Moderní dějiny*, 2009, roč. 17, č. 2, s. 509-518. ISSN 1210-6860.

ŠRÁMEK, Dušan. Československá ekonomika v letech 1918-1938. *Revue Politika* 9/2008. 2008 [cit. 2012-05-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/355/ceskoslovenska-ekonomika-v-letech-1918-1938>>. ISSN: 1803-8468

VINTER, Jan. Jaroslav Preiss (1870-1946) - nejvlivnější bankéř prvorepublikového Československa. *www.euroekonom.cz*. 2007. [cit. 2012-05-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jv-preiss>>.

c) Dokumenty

Programové prohlášení vlády ze dne 9. ledna 1919. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/karel-kramar/ppv-Kramar-1918-1919.pdf>>.

Programové prohlášení vlády ze dne 10. července 1919. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/vlastimil-tusar-1/ppv-tusar-1919-1920.pdf>>.

Stenoprotokol z 99. schůze Národního shromáždění ze dne 16. prosince 1919. Dostupný na WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/099schuz/s099003.htm>>.

Ústava první republiky, tedy zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. Dostupné na WWW: <http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html>.

Volební zákon, tedy zákon 75/1919 Sb. ze dne 31. ledna 1919, kterým vydává se řád volební v obcích republiky Československé. Dostupné na WWW: <[http://lexdata.abcsys.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df100000000000000000/c12571cc00341df1c12566d9007b1937?OpenDocument](http://lexdata.abcsys.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df10000000000000000/c12571cc00341df1c12566d9007b1937?OpenDocument)>.

Zákon Národního výboru československého č. 11/1918 Sb. ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého. Dostupné na WWW: <http://www.svedomi.cz/dokdoby/181028_recepcni_zakon.htm>.

Zákon č. 37/1918 Sb. ze dne 13. listopadu 1918 o prozatímní ústavě. Dostupné na WWW:
<http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1918.html >.

Zákon č. 12/1920 Sb. ze dne 11. prosince 1919 o podnicích, které mají sídlo mimo území
československého státu. Dostupné na WWW:
<<http://suslikova.osoba.cz/nostrifikacni-zakon-1920>>.

Zákon č. 123/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se vydává řád volení do poslanecké
sněmovny. Viz GRONSKÝ, Ján (1995). *Komentované dokumenty k ústavním
dějinám Československa 1914-1945 - I. díl*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. 586 s.
ISBN 80-246-1027-2.

d) Internetové zdroje

Český statistický úřad: <http://www.czso.cz/>

ČT 24: <http://www.ct24.cz/>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>

Pražský hrad: <http://www.hrad.cz/>

Slovenská národná strana: <http://www.sns.sk/o-nas-2/strucne-o-sns/>

Válka.cz: <http://www.valka.cz/>

Vláda České republiky: <http://www.vlada.cz/>